Ára: 200 FORINT

68. évf. 15. szám 2013. augusztus 15. Elul 9. 5773.

ÚJ ÉLET

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Embermentőket ismertek el a Humánum Napján

Tizenegy, a második világháború idején zsidó emberek életét megmentő embert ismertek el Helytállásért oklevéllel a Humánum Napján a Páva utcai Holokauszt Emlékközpontban. Kozma Imrének, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat elnökének a Humánum őrzője címet adományozta a Holokauszt Közalapítvány és az Igaz Emberekért Társaság.

Kozma Imre. Személyes érintettségünk: a rendszerváltást követően a Máltai Szeretetszolgálat élén ő intézte a macesz eljuttatását Budapestről többek között a kárpátaljai zsidóság számára.

(Fotó: Soós Imre / MTI)

Kozma Imre köszöntőjében a bravúr embereinek nevezte az elismerésben részesülőket, kiemelve: az érintettek a „szív parancsa” alatt álltak, és nem azt tették, amit az ész logikája kívánt. Szavai szerint többek ők, mint hősök, kilátástalan helyzetben tudták legyőzni a rosszat a jóval, s ez hozta meg a győzelmet.

A Betegápoló Irgalmasrend magyarországi vezetője úgy vélte: az embermentők felismerték, mit jelent embernek lenni és mi a feladatuk. Kozma Imre megjegyezte: „a mi dolgunk az, hogy elgondolkozzunk azon, mit jelent, hogy vigyázzunk magunkra. (...) Egyszerűen tegyük meg azt, amit meg kell tenni azért az emberért, aki éppen rám szorul, és ebben az esetben átalakul a világ” – tette hozzá, megjegyezve: „arra az újra vágyakozunk, ahol az ember őrzi emberarcát, ahol az ember valóban testvéreként megteszi azt, amit éppen tőle vár az élet”.

Szita Szabolcs, a Holokauszt Emlékközpont igazgatója arról beszélt: Wallenberg születésnapja jó alkalom az embermentők köszöntésére, de ennél is többet kell tenni, példát kell állítani. Kijelentette: Magyarországon a józan, szerető, szolidáris emberek vannak többségben, és nemcsak a múltba kell révedni, hanem a mindennapi tettekben is bizonyítani kell: képesek vagyunk együtt élni, megtenni, amit a Tízparancsolat követel.

A jelenre utalva kiemelte, Kozma Imre az árvizek és a délszláv háború idején is példát mutatott, egész élete azt bizonyítja, „a hit a tettek nélkül holt dolog”.

Forrás: MTI/HDKE

MEGHÍVÓ

2013. szeptember 1-jén, vasárnap, délelőtt 9.30-kor a Rákoskeresztúri temetőben (Budapest X., Kozma u. 6.) a **mártíremlékműnél,** utána az **ismeretlen munkaszolgálatos emlékművénél** gyászmegemlékezést tartunk mártírhalált halt drága hittestvéreink emlékére.

Az emlékbeszédet Deutsch László főrabbi mondja.

A kántori funkciót Szilágyi Gábor kántor látja el.

A megemlékezésre tisztelettel meghívjuk hittestvéreinket, és megjelenésükre számítunk.

Budapesti Zsidó Hitközség
Chevra Osztály

Rabbitisztújítások Izraelben

Dávid Lau és Jichák Joszef

Az askenáz és a szefárd zsidó vallási csoport élére is ultraortodox főrabbit választottak Izraelben – jelentette a Hááretz című izraeli napilap.

A Közép- és Kelet-Európából származó zsidókat tömörítő askenázok vallási vezetője *Dávid Lau* lett, a többi zsidó hívő csoportjáé, a szefárdoké pedig *Jichák Joszef.* A zsidó államban fontos politikai és gazdasági szerepet játszó főrabbik megbízatása tíz évre szól.

A főrabbik személyéről egy százötven tagból, vallási és világi képviselőkből álló választási testület titkos szavazáson döntött Jeruzsálemben. A választáson összesen tíz rabbi indult.

Mindkét megválasztott jelölt esélyesnek számított. Dávid Lau Modin városának rabbija és *Jiszráél Lau* nagy tekintélyű volt askenáz főrabbi fia, akit – az apával fenntartott barátsága miatt – *Benjámin Netanjahu* miniszterelnök is támogat, sőt kampányolt érte.

A másik megválasztott vezető *Ovadja Joszef* volt főrabbi egyik fia. A volt főrabbi eredetileg legidősebb fiát, Ávrahámot szánta az intézmény élére, de a rendőrség nyomozni kezdett korrupciós ügyei miatt, és ezért kiszállt a versenyből. Ávrahám nőellenes nézeteivel is kétes hírnevet szerzett magának.

Az újonnan megválasztott zsidó vallási vezetők előtt álló leglényegesebb kihívások között az utóbbi időben bizalmi válságba került rabbinátus modernizálása és az intézmény hírnevét beszennyező korrupció legyőzése szerepel.

Az ortodox irányvonalat képviselő vallási intézménynek Izraelben nagy a befolyása, egyebek mellett az esküvők és válások lebonyolításában és mindenekelőtt a kóser tanúsítványok kiállításában illetékes. Ezenkívül a rabbinátus dönt az új bevándorlók zsidóságáról is.

MTI

Kertész Imre utolsó interjúja

A Felszámolás volt az utolsó regénye és a *Luisa Zielinskinek* adott nyilatkozata volt az utolsó interjú, amelyet életében adott – jelentette ki *Kertész Imre* az Egyesült Államokban megjelenő The Paris Review című irodalmi folyóirat legújabb számában.

„Olyan valaki vagyok, aki mindezt túlélte, látta Gorgó fejét, és mégis megőrzött annyi erőt magában, hogy befejezze a munkát, amely az emberekhez szól olyan nyelven, amely humánus” – nyilatkozott munkásságáról az Auschwitzot megjárt Nobel-díjas író.

„Az irodalom célja az, hogy az emberek műveltekké váljanak, hogy szórakozzanak, ezért nem kérhetjük őket arra, hogy szörnyű látomásokkal foglalkozzanak. Olyan művet hoztam létre, amely ábrázolja a holokausztot mint olyat, anélkül, hogy a borzalmak rút irodalma legyen. Talán arcátlan vagyok, de úgy érzem: munkám ritka tulajdonsága, hogy a történelem emberi arcát próbáltam ábrázolni, olyan könyvet akartam írni, amelyet az emberek el is akarnak olvasni” – mondta.

Luisa Zielinski a 14 oldalas, két részletben felvett interjú bevezetőjében köszönetet mondott a Parkinson-kór végső szakaszába ért írónak, aki már sem klaviatúra segítségével, sem kézzel nem képes gondolatait papírra vetni, és feleségének, hogy a nehéz körülmények közepette is fogadták őt otthonukban.

„Az írás megváltoztatta az életemet. Ennek egzisztenciális dimenziója (is) van, és ez minden író esetében így van. Minden művésznél eljön az ébredés pillanata, amely megragadja, függetlenül attól, hogy festő-e vagy író. A változás az életemben nem szakmai volt – ez a mély ráébredés pillanata volt” – mondta Kertész arról szólva, hogy 24 éves korában érezte meg először: íróvá vált.

Szavai szerint hosszú időbe telt számára, hogy elsajátítsa az írásnak még az alapjait is. Eleinte nem tudott mit kezdeni az Auschwitzban eltöltött egy év tapasztalataival.

„Mert ez a tapasztalat nem jelentett irodalmi ébredést, nem adott alkalmat a szakmai és művészi önelemzésre. Fogalmam sem volt arról, hogy pontosan mit akarok, és ezt kitalálni küzdelem volt” – mondta.

Kertész hangoztatta, hogy a Sorstalanság megírásának 13 esztendeje idején „a kommunista évek elnyomó légköre azt jelentette, hogy el kellett titkolnom, mire készülök”.

„Nem volt koncepcióm azzal kapcsolatban, hogy mit készülök elmondani, de az első kihívásom az volt, hogy létrehozzak egy nyelvezetet, egy formát, és végül egy témát. Meg akartam vizsgálni a totalitárius rendszeren belüli sajátos létformát és élettapasztalatot. Egyáltalán nem volt világos számomra, hogy stilisztikai szempontból hogyan fogom ezt megoldani” – fogalmazott az író.

„Azért találtam ki egy fiút, mert egy diktatúrában mindenkit a tudatlanság és a tehetetlenség gyerekszerű állapotában tartanak” – magyarázta Kertész, kitérve arra, hogy ehhez nemcsak a különleges stílust és formát kellett megalkotnia, de különleges figyelmet kellett fordítania az ideiglenességre is.

„Egy olyan világban voltam felfüggesztve, amely idegen volt számomra, amelybe az ember minden nap a megkönnyebbülés reménye nélkül tér vissza. Ez igaz volt a sztálinista Magyarországra, de még inkább a nemzetiszocializmus idején” – tért ki tágabb értelemben az általa megtapasztaltakra az író.

„A náci rendszer mindent elnyelt. Olyan hatékonyan működött, hogy a legtöbb embernek még esélye sem volt arra, hogy megértse az általa megélt eseményeket” – hangoztatta.

Kertész elmondta, hogy számára három irodalmi korszak létezik. Az első szakasz a holokausztot előzte meg, amely nehéz volt ugyan, de át lehetett vergődni rajta valahogy. A második a Primo Levi és hasonló írók által leírt „in medias res” volt. Az alkotók úgy írták le a történéseket, hogy ami történt, az az őrületbe kergette az embert – legalábbis minden embert, aki ragaszkodott a régi értékekhez.

„Igyekeztek ellenállni, amennyire csak tudtak, de ez nyomot hagyott életük hátralevő részén” – fogalmazott.

A harmadik szakasz irodalmi művei a nemzetiszocializmus után a régi értékek elvesztését tanulmányozzák. Kertész ennek a korszaknak az írói közül Jean Améryt és Tadeusz Borowskit emelte ki. „A tét az volt, hogy új értékeket teremtsenek ebből a mérhetetlen szenvedésből, de ezeknek az íróknak a többsége belepusztult a próbálkozásba” – mondta.

Kertész munkásságát e radikális hagyomány részének tekinti. „Igen, annak tekintem, csak nem tudom, hogy a munkásságom avagy a betegségem végez-e velem. Nos, legalábbis megpróbáltam olyan messzire eljutni, amennyire csak tudok. Nyilvánvalóan nem haltam még bele abba a kísérletbe, hogy megbékéljek a történelemmel, és valójában úgy tűnik, hogy ehelyett egy polgári betegségben fogok meghalni – hamarosan belehalok a nagyon is polgári Parkinsonba.”

A kérdésre, hogy az írás jelentette-e a túlélést a számára, az író így válaszolt:

„Képes voltam az életemet arra használni, hogy azt tanulmányozzam, hogyan tudja valaki túlélni a totalitarizmus egy különlegesen kegyetlen válfaját. Nem akartam öngyilkosságot elkövetni, mint ahogy nem akartam íróvá válni sem – legalábbis eleinte. Ezt sokáig elutasítottam, de aztán rájöttem, hogy írnom kellene a tanú meglepődéséről és rémületéről – ez az, amit tenni fogtok velünk. Hogyan élhetünk át valami ehhez foghatót úgy, hogy meg is értsük?”

„A tapasztalatom volt az az ár, amit megfizettem azért, hogy bekerültem az irodalomba” – jelentette ki Kertész Imre a The Paris Reviewnak adott interjújában.

MTI

9 770133 350099 13015

Mártír-istentiszteletek 2013/5773

Szombathely

Az utóbbi években nagyobb hangsúlyt kapott a város életében a zsidóság, a zsidó emlékek és a 20. századi történések elevenebb megismerése. A holokauszt áldozatai előtt tisztelegtek az egybegyűltek gyászbeszédekkel, kiállítással.

A második világháború lezárulta pontot tett egy kegyetlen korszak végére. Szombathely pedig vesszőt tett az emlékezés menetébe, hogy mindenki megismerhesse a helyi zsidóság akkori életét. A holokauszt áldozataira emlékeztek a város vezetői: régóta áhított, állandó kiállítás nyílott.

Szombathely hittörténeti tárlata – ezt a tematikát kapta a város új kulturális színfoltja, ezzel a kiállítással tiszteleg és állít emléket az elhurcolt mártírok előtt.

Kegytárgyak állnak az üveglapok mögött, fölöttük egy idővonal jelzi a zsidóság és a kereszténység közti egyenlőséget és különbséget. Menórák, idő koptatta személyes tárgyak, könyvek és díszes vallási ereklyék merednek a nézőre.

A soá szombathelyi eseményeit, a szenvedők helyi életét mutatja be a következő terem. Majd egy 19–20. századi otthon enteriőrjének látványával zárul. Minden részlet próbál kor- és élethű maradni.

Tanulni kell és el kell mondani unokáinknak, mi történt Európa közepén a 20. században. Az állandó kiállítás arra hívja fel a figyelmet, hogy mindig jusson eszünkbe: elfelejteni nem lehet a borzalmakat, de tanulni belőle kötelező – mondta *Puskás Tivadar* polgármester.

Ezután Puskás Tivadar és *Márkus Sándor,* a hitközség elnöke elültette az emlékezés fáját a látogatóközpont udvarán.

Minden év július első vasárnapján emlékezünk azokra, akiknek nem volt más bűnük, csak a származásuk. A holokauszt ma Szombathelyen a szégyenteljes történések közös, méltóságteljes elutasítását jelenti, és egyben tartós küzdelmet a feledés ellen – hangzott el az imaházban.

A gyászmegemlékezésen közreműködött *Kelemen Zoltán,* a Weöres Sándor Színház színművésze és *Mérei Tamás,* a Savaria Szimfonikus Zenekar igazgatója is.

Kánya Dóra / alon.hu

Veszprém

Először a két egykori gettó területén kialakított emlékhelyeket keresték fel a megemlékezők, ahol a hitközség nevében *Máthé Éva,* az elöljáróság tagja köszöntötte a megjelenteket. *Horváth Imre* előadóművész tolmácsolásában egy-egy Radnóti-vers idézte fel a vészkorszak hangulatát, majd *Fekete László* főkántor zsoltárokat énekelt.

Az ima elhangzása után a hitközség mellett a város nevében *Porga Gyula* polgármester, a Hit Gyülekezete nevében *Nagy Imre* presbiter koszorúztak, továbbá a társadalmi és politikai szervezetek képviselői virágot helyeztek el a táblák alatt.

A Mártírok úti temetőben megrendezett gyászistentiszteletet *Verő Tamás* rabbi vezette, Fekete László főkántor közreműködésével. Az ünnepséget megtisztelte jelenlétével a veszprémi gyökereihez ragaszkodó, az itteni közösség életét rendíthetetlenül támogató *Schweitzer József* nyugalmazott országos főrabbi és felesége, Ágnes asszony. Családjával együtt részt vett *Villányi Tibor* győri hitközségi elnök és *Streit Sándor,* a BZSH korábbi vezetője is.

A polgármester hangsúlyozottan optimista ünnepi beszédében kiemelte, hogy bízik az emberek megváltoztathatóságában, hogy képesek vagyunk tanulni a múlt hibáiból. Verő Tamás a lelkiismeretünk ébrentartásának szükségességéről beszélt, arról, hogy a holokausztot átélők fájdalmával újra és újra szembesülnünk kell. Fekete László a Kél málé ráchámim gyászimát énekelte. Végül közös kádissal zárult a rendezvény.

M. É.

Dél-Pest

A körzet idén is három helyen, Soroksáron, Pesterzsébeten és Csepelen emlékezett meg a soá áldozatairól.

Soroksáron megjelent *Egresi Antal* alpolgármester és *Román János,* a budapesti városvédő szövetség elnökségi tagja is. *Kerényi András,* körzetünk elnöke beszédében felidézte a szörnyű időszak eseményeit, és kiemelte az emlékezés fontosságát. Egresi Antal visszautalt a rómaiaknak a zsidó nép és hazája körében véghezvitt pusztítására, majd ő is kitért a 44-es évre. A mában zajló történésekről szólva említette, hogy a gazdaság romlása ismét teret adott a gyűlölet hangjainak. Hangsúlyozta az oktatás, az események valós megismertetésének fontosságát. A jövőbe vetett bizalom jeléül értékelte, hogy közösségünk új zsinagógát épít.

Finály Gábor vallási vezetőnk idézte a Szentírást, miszerint „ideje van a sírásnak". A rabbinikus hagyomány ennek megfelelően két napot jelöl gyásznapnak: tévét hó 10. a babilóniaiak által végzett pusztítás kezdete, áv 9. pedig a Szentély lerombolásának dátuma. Ennek ellenére Izraelben, az ENSZ-ben és Magyarországon is más-más napokat jelöltek ki az emlékezésre, sőt Magyarországon több esemény is kapcsolódik a holokausztoz. Elmondta, hogy emlékezni nem elsősorban az emlékművekkel és táblákkal kell, hanem tanulással, a Tóra jobb megismerésével. Egy-egy héber betű megtanulásával áldozhatunk elveszett vagy meg sem születhetett rokonaink emlékének. Nem szabad, hogy több legyen a gyász, mint a pozitív zsidóságélmény. A zsinagóga építése azt jelenti, hogy megértettük, építkezni kell a szó fizikai és átvitt értelmében is.

Pesterzsébeten az önkormányzat nevében *Mach Péter* képviselő volt jelen. Kerényi András megemlékezett azokról, akik már nem lehetnek köztünk. Finály Gábor beszélt arról, hogy a zsidóknak megvolt a törekvésük arra, hogy hazájuk jó, sőt áldozatvállaló polgárai legyenek, ennek ellenére az ország a háborús vereség árnyékában is fontosabbnak tartotta a zsidók deportálását, mint a katonái mentését. Mindez feldolgozatlan maradt, és ma eljutottunk odáig, hogy nyílt színen lehet a holokausztot tagadni. A mi dolgunk, hogy tanuljunk, tanulmányozzuk a Tórát, előrenézzünk, és ne keseregjünk a befogadó nemzet „hálátlanságán".

A csepeli eseményen részt vett *Ábel Attila* alpolgármester és a DK részéről *Csáki László.* Kerényi András beszélt a csepeli ipar és ennek következtében a település fejlesztésében szerepet játszó zsidóságról. Ábel Attila személyes emlékét idézte fel, melyben nagymamája a halálos ágyán mesélte el hajdani munkaadója, egy szolnoki textilnagykereskedő családjának és a szolnoki zsidóságnak a sorsát. Leszögezte, hogy a ma erőre kapó szélsőség semmi módon nem juthat hatalomra. Finály Gábor elmondta, hogy napjainkban nem lehet csak 1944-ről beszélni, hiszen 1945 után a muszlimok közt tovább élt, és manapság Európában is felbátorodott a zsidógyűlölő szélsőség, legyen az akár jobb-, akár baloldali. Az, hogy az ENSZ több száz határozatban ítélte el Izraelt, míg a saját népét is terrorizáló és irtó hatalmakat sehogy vagy alig, azt bizonyítja, hogy a világ nem gyógyult ki az antiszemitizmusából. Ennek a gyűlöletnek az ellenszere, hogy ne süllyedjünk el a gyászunkban, mert akkor ellenségeink győztek felettünk. Képezzük magunkat, ismerjük meg jól a Tórát, és erősödjünk meg hitünkben.

Mindhárom helyszínen elhangzott a Siviszi és a Kél málé ráchámim ima, és együtt mondtunk kádist.

Kőszegi Lajos

Debrecen

A Monostorpályi úti temetőben *Dánielffy Zsolt,* a város Kulturális Bizottságának alelnöke mély együtt-érzését fejezte ki az ordas eszmék által elpusztított honfitársaink miatt, majd *Deutsch Róbert* főrabbi (aki innen származik) beszédében kiemelte: nem történhet még egyszer ilyen tragédia, mely a zsidó népet sújtotta a 20. században. A liturgiai teendőket *Schwezoff Dávid* főkántor látta el. Áldozataink emlékére *Aser Ehrenfeld* örökös debreceni főrabbi mondott el egy zsoltárt. *Major László* nyugalmazott mérnök ezredes, a MEASZ helyi elnöke mint minden évben, most is megemlékezett azokról a munkaszolgálatosokról, akiket Apafánál lőttek agyon. Az ottani tömegsírból sikerült őket a városi zsidótemetőben örök nyugalomba helyezni. A gyászimát Somogyi László túlélő recitálta. A rekkenő hőség ellenére az emlékezők Debrecenből és más településekről, nemcsak környékünkről jelentek meg ezen a szomorú napon.

A Tevan Alapítvány új könyvei

A Tevan Alapítványt 2006-ban hozta létre a család leszármazottja, Tevan Ildikó. Az alapítvány 2008 őszén indította útjára a Tevan Interaktív Vándorkiállítást, amely bemutatja a legendás békéscsabai Tevan Nyomda és Könyvkiadó Vállalat történetét. A legmodernebb múzeumi informatikával felszerelt tárlat, melyet Magyarországon és külföldön eddig 33 helyszínen láthattak. Az utóbbi években az alapítvány könyvkiadással is foglalkozik. Új célkitűzése a kultúrtörténeti értékű fakszimile Tevan-könyvek kiadása mellett új zsidó történettudományi és szépirodalmi témájú művek megjelentetése is.

A Mazsihisz támogatásának köszönhetően elkészülhetett az első világháborúba tartalékos tisztként besorozott békéscsabai Tevan Rezső korabeli naplójának szöveghű kiadása. A naplóban részletesen rögzíti az általa megélt első világháborús hadi eseményeket, bemutatva egy művelt és széles világlátású fiatal magyar zsidó katonatiszt személyiségét és a háborúról szerzett benyomásait. A felnőtté váló fiatalemberből mély meggyőződéses pacifista lett. Tevan Rezső a Budapesti Műegyetemen szerzett diplomát. Németországi tanulmányútjai révén elsőként hozta a vidéki Magyarországra a Bauhaust. 1945-ben Bergen-Belsenben halt meg. A fényképekkel és a honvédtiszt által saját kezűleg készített térképvázlatokkal, rajzokkal illusztrált kötet előszavát Róbert Péter, az ORZSE docense írta.

Hirsch Gábor: Békéscsaba–Auschwitz-Birkenau retúr című impozáns kiállítású kötetét a békéscsabai nyári mártír-istentiszteletet követően mutatták be. A kötet precíz, tudományos értékű, tárgyilagos hangvételű munka, pont ezért különleges erejű olvasmány.

Balogh István

Rappaport Zoltán zcl

Életének 90. évében elhunyt Rappaport Zoltán (Lévi ben Cvi hakajhén), az újpest-rákospalotai körzet szeretett örökös elnöke. A felvidéki Alisán született. 1944-ben Mauthausenbe, majd Gunskirchenbe került. Egy munkahelye volt, az Egyesült Izzó, onnan ment nyugdíjba. Köztiszteletnek, közszeretetnek örvendett. Elnökként minden nap lejárt a körzetbe, az imádkozásnál mindig ő volt az első. Legstabilabb minjántagunk volt. Részt vett a közéletben is, az Újpesti Városvédők rendezvényein ugyanúgy, mint a különböző megemlékezéseken. 2009-ben Újpestért-díjjal jutalmazták. A körzetben aktív szerepet vállalt a holokauszt-emlékmű és az orgona felújításában, a zsinagóga renoválásában. Magas, szikár, határozott, barátságos ember volt.

Szerdócz Ervin rabbihelyettes személyes emlékekkel teli beszéddel búcsúztatta. A gyászénekeket *Szilágyi Gábor* kántor énekelte. Lánya, *Anikó,* unokája, *Attila,* párja, *Fáncsi* gyászolják.

Temetésén megjelent *Zoltai Gusztáv* üv. igazgató, *Heisler András,* a Mazsihisz elnöke, *Frölich Róbert* főrabbi és felesége, *Radnóti Zoltán* rabbi, *Streit Sándor,* a temető vezetője, *Fekete László* főkántor, *Hajdú László* polgármester, rokonok, barátok, ismerősök, körzetének tagjai és az Újpesti Városvédők.

Körzeti kitekintő

Debrecen

Újabb esemény volt városunkban, ismét megmutattuk, hitközségünk nem befelé forduló közösség.

A magyar jazz debreceni örömünnepe egy rendkívül változatos zenei összeállítással kezdődött a Pásti utcai zsinagógában és az előtte lévő Művészetek Udvarában. Ahogyan a program művészeti tanácsadója és műsorvezetője, *Maloschik Róbert* nyitóbeszédében hangsúlyozta, a Debreceni Jazznapok az ország, sőt egész Kelet-Európa egyetlen megszakítás nélkül üzemelő jazzfesztiválja, amelyet idén immár 42. alkalommal rendeztek meg. Kezdetben 1 napos volt, ma már 4 naposra duzzadt. A Magyar Rádió a teljes műsort rögzítette.

A fellépő négy együttes közül ketten a szabadban, ketten pedig a zsinagóga falai között adták elő produkciójukat. A hitközség részéről *Horovitz Tamás* elnök és *Heller Zsolt* esszéista, a Debreceni Zsidó Templomért és Temetőért Alapítvány elnöke köszöntötte a közönséget. Nem maradtak el a művészeti komplexitás jegyében bemutatott festmények sem. Jó alkalom volt arra is, hogy az érdeklődők számára „idegenvezettünk" a kóser vágodába, a rituális fürdőnkbe, a Bét hámidrásba, és persze a nagyzsinagógánkba is.

A délután kezdődött műsor közel éjfélig tartott, a nagyszámú résztvevő nehezen akarta elengedni az együtteseket. A húros, billentyűs és ütős hangszereken megelevenedtek a zenészek ujjai, virtuozitásuk az idő múlásával sem hagyott alább.

A Nigun együttes

A Debreceni Jazz Együttes kezdte szórakoztatni a közönséget, s az eleredt, csepergő „égi áldás" sem jelentett akadályt a folytatásban. A városban nagyon népszerű, de világszerte ismert csapat egy régi Miles Davis-nótával, a Blues Waltzcal búcsúzott.

Ezután a zsinagógában a Csepregi–Rátonyi duó következett. A szakrális helyszín igazán különleges hátteret kölcsönzött ennek a produkciónak, amelyben megszólaltak a világhírű Szomorú vasárnap szerzőjének, Seres Rezsőnek a dalai is. *Rátonyi Róbert* különleges önkísérő zongoratechnikájához, villámgyors futamaihoz jól simultak *Csepregi Gyula* érzelemmel teli szaxofonszólói, főleg a nem kifejezetten zeneszerzőként elhíresült Charlie Chaplin Smile című nótájában. A duó egyedi hangszeres összeállítása, valamint a könnyedebb darabok (egyáltalán nem könnyű) feldolgozásai miatt egy egészen intim hangvételű előadást hallhatott a nagyérdemű. Nem esik messze az alma a fájától, ez elmondható ifjú Rátonyi Róbertről is, aki mindenkit elbűvölt.

A harmadik műsorszámban az ifjúság mutatkozott be, egészen pontosan a basszusgitár-tehetségkutató győztes *Fonay Tiboré* és triójáé volt az udvaron lévő színpad. Az első részben a közönség igazi funk-jazzt hallhatott. A második részben lépett színpadra *Munkácsy Eszter* énekesnő, a fiatal generáció új reménysége, aki nemrég bejutott a Montreux-i Jazzfesztivál elődöntőjébe. Bemutatta improvizációs képességét, énekelt egyedi feldolgozásokat, és saját dalát is megismerhettük.

A fesztivál első napjának záróakkordja és egyben fénypontja a Nigun fellépése volt a zsinagógában. A korábbi fellépők nagyságát felülmúlták, mi tagadás, ez állt legközelebb hozzánk. A zenekar a tradicionális kelet-európai zsidó zenéből merít, és óriási energiákat szabadít fel a színpadon. Ennél nem lehetett volna jobb helyszínt találni, a melódiák a természetes környezetükben könnyebben váltak befogadhatóvá. A Nigun már a free-jazz felé kacsingatott, sok váratlan ritmustörés (*Jeszenszky György,* dob) jellemezte a zenét, a gitáros zenekarvezető *Párniczky András* és a szaxofonos *Bede Péter* improvizációi összetettek és nagyon kreatívak voltak. A zsidó dallamok lelkének újrafelfedezését hallhattuk a jazz nyelvén. A koncert óriási sikert aratott, két ráadást is adtak a nagy melegben a zenészek, ezekben már mint klezmerzenekar tartottak levezetést, megidézve a régi lakodalmak hangulatát és a táncok elsöprő lendületét. Az Ádon Olámot a közönség velük együtt dúdolta.

A Debreceni Zsidó Hitközség nagy örömére szolgált, hogy a nemsokára teljes renoválásra kerülő zsinagóga benépesedett, a falai is sugallták magukból az örömet a telt ház „láttán".

Persze mindannyian emlékeztünk azokra a mártírjainkra, akik a holokauszt előtt ugyanígy benépesítették ezt a 120 éves, építészetileg egyáltalán nem elhanyagolható „szentélyt".

DEUTSCH GÁBOR

Egy törött sírkő titka

A kövek tudnak beszélni, illetve sok mindent megtudhatunk egy építészeti remekműből, például hogy hol és mikor építették. Sokról azt is tudjuk, milyen alkalommal. Felállításuk drámai körülmények között vagy éppen diadalmas esemény hatására történhetett, emiatt lehet emlékezésre késztető. Erős várak, amelyek védték a várost, vagy emlékoszlopok, szinte mindegyik mesélni tudna, és nem egynek ismerjük is a történetét. Az idegenvezetők kedvenc témája. Ha már az emlékezésnél tartunk, akkor a sírkövekről is essen szó, amelyek különösen beszédesek. Elárulják, hogy férfit vagy nőt rejtenek, esetleg gyermeket. Az illető kohén volt, vagy lévi, esetleg gyertyát gyújtó vallásos asszony. Nem ritkák a sírköveken bizonyos jelek, például a kohén áldó keze vagy a pénteki meggyújtott gyertya. Ezek megengedhetőek, és sokat közölnek velünk. Békés korokban betegség okozta járvány is dúlhatott. A sírkövek dátuma ezt is jelzi. Vagy véres korszakban háború vagy igazságtalanság okozta végzetét az elhunytnak. A közös sírkő számos névvel tragikus korszak sajátossága. Az értékes dokumentum állítóinak megnevezését csak akkor tudjuk, ha a felirat közli velünk. Jelen esetünkben egy törött, kicsiny sírkőről van szó, amely nem árulja el a titkát, pedig fontos lenne, hogy ismerjük ezen kövecske múltját. Történetünk megindokolja ennek okát.

Nehemja Friedmann (*Friedmann Iván*) jelenleg izraeli lakos nekem rövid ideig, *Kardos Péter* főrabbifőszerkesztőnek évekig osztálytársa volt a Dob utca 35.-ben egykor működő, oly sok gyermeknek ismereteket, tudást adó ortodox iskolában. Ő a sorsát röviden elmondotta nekünk. Anyjával a Vasvári Pál utca 3.-ban lévő csillagos házban húzták meg magukat. A nyilasok a védett házból hajtották el őket, mint mondták, a határra kell menni árkot ásni, így remélték, hogy feltartóztathatják a szovjet csapatokat, ne jussanak Ausztriába. A fővárost akkor már ostromolta a szovjet hadsereg. Több városrész néhányszor gazdát cserélt. Ivánék sem jutottak messzire, de tapasztalták kíséretük brutalitását, a lemaradóknak nem volt kegyelem, a lövéseket hallották a rakparton járva, és látták, hogy véres és zavaros a Duna. Kétszer is útnak indították őket, a célhoz nem értek, de halálmenetnek nevezték menetelésüket, oly sokan hullottak el közülük. Anyjával együtt túlélték a borzalmat. Az apáról csak annyit tudtak, hogy 1944. szeptember 20-án otthonról elhurcolták. A felszabadulás után a sajtó tele volt hirdetésekkel, tízezrek keresték hozzátartozójukat. Jött is egy tanú, elmondotta, hogy Mauthausenben találkozott a keresett férfivel, személyleírást is adott róla. Aláírta: tanúsítja, hogy látta a halálát. A gyász akkoriban igen sűrű vendég volt majd minden lakásban. Szokás szerint gyászoltak egy hétig, a kádist évente a dátumot nem tudók részére a rabbiság által meghatározott napon mondták el. Ezen tudatban éltek évtizedekig.

Iván grafikus lett, a Nechalim mosávban telepedett le, feleségének neve *Hanna*. Gyermekeik születtek, két lány, egy fiú, vendégszeretetükről híressé váltak. Egyik közeli szomszédjuk és jó barátjuk *dr. Gertner,* akinek a Jad Vasem Intézetben tiszteletre méltó, felelős beosztása van. Elmesélte neki Iván apja elvesztésének körülményeit. Néhány nap múlva egy vastag dossziéval állított be hozzájuk, és közölte: „Tévedésben vagytok. Apád Pesten van eltemetve.” Erről többet még akkor nem tudott, de Friedmann Farkas személyazonosságát (apja neve, születési évének ideje) igazolni tudja. A halál körülményeiről nem tud felvilágosítást adni.

Ivánék megdöbbentek. Elhitték, amit a tanú mondott Mauthausenről. Most dilemma előtt álltak. A család egyik tagja javasolta, maradjanak a régi verziónál, mások meg azt mondták, a végére kell járni a dolognak. Felkereste munkahelyén dr. Gertnert. Az újjáalakított Jad Vasem Intézet elkápráztatta Ivánt. A varsói és a budapesti gettó díszletszerűen szinte megelevenedett. Ezen „utcákban” járni lehetett. Úgy érezte Iván, hogy Pesten van, és ismerős házak, boltok között lépdel. Van egy kút, nagyon mély, azt gondolnánk, feneketlen. Négymillió név van benne, köztük Friedmann Farkas is. Nem gyakori utónév. Nem is úri huncutságból adták a szülők, hanem a héber Zév név megfelelő magyar fordítását választották számára.

Iván felesége, Hanna és két lánya Budapestre jöttek. A mindenkinek segítő *Gerald,* a család barátja közreműködésével elmentek a Salgótarjáni úti patinás sírkertbe, ahová már évtizedek óta nem temettek, de elkülönítve a gettóra és környékére kivételt tettek, mert azon időkben, 45 elején, tavaszán a Kozma utcába vagy a Gránátos utcába kijutni nehéz, sőt mondhatjuk, lehetetlen volt. Ezért különítettek el egy parcellát, hogy az érintetteknek nyugvóhelyet biztosítsanak. Dr. Gertner annyit még megtudott, hogy ezen temetőben található a keresett sír. A gettóban a Klauzál tértől kezdve a hősök jelképes emlékparkjáig, ahol az első világháború katonáinak állítottak emléket, minden talpalatnyi helyet kihasználva temették el az ott elhunytakat. Sőt, nagyon sokat eltemetni sem tudtak, és egy egykori fürdőépületben tárolták őket. Később a már említett elkülönített helyen, mint írtuk, nyertek örök nyugalmat.

Hanna és a két lányuk meglepve látták, hogy a közös sírral szemben lévő sorban egy kicsiny, törött, de jól olvasható sírkő is van a keresett névvel és a temetés dátumával ellátva: 45 márciusában földelték el ott. De hogy ki, arról nem kaptak tájékoztatást. A gettó január 18-án szabadult fel, a halál márciusban következett be.

Mauthausenből akkor még nem érkeztek meg Pestre a hazatértek. Az lehet, hogy vinni akarták őket oda, de útközben közlekedési akadályok miatt visszafordultak. Nem biztos, hogy a gettó területén hunyt el, elképzelhető, hogy a Wesselényi utcai szükségkórházban távozott az élők sorából. Így realitás a külön sír, de marad a kérdés: a személyzet esetleg még az elföldelést megtehette, de ki állította a sírkövet? A halál oka az akkor pusztító tífuszjárvány is lehetett, amely a rosszul ellátott, ideoda cipelt embereket könnyen érte, Friedmann Farkast is áldozatul ejthette. Az a felfogás, hogy talán megölték, nem lehetetlen, de nem is valószínű a márciusi dátumra tekintettel. A különálló, egy személyt rejtő sírok a tömegsírokkal szembeni oldalon a húszat sem érték el.

Hanna beszámolt férjének, hogy mit tapasztaltak, Iván fiával együtt Pestre jött, az ortodox chevra és a neológok nyilvántartásában megtalálták Friedmann Farkas nevét. De hogy ki temette el és ki állította a sírkövet, azt csak a sírkő tudná megmondani. De az őrzi a titkát.

Egy év telt el a tájékoztatás óta. Gondolkodás után a család úgy döntött, a szemtanú állításával szemben – mivel tény a sírkő léte, rajta pontos adatokkal, apja neve stb. – Gertner felvilágosítása tekinthető autentikusnak. A lefedett sírra a maguk által megfogalmazott héber szöveget írták egy fekete márványlapra, amely alá a törött sírkövet helyezték, ragasztották. A sírkőavatásra a barátok, ismerősök jelenlétében került sor, tehát a kádis imát el lehetett mondani. Az unoka tartott rövid beszédet, a Bar Kochba idejében Bétár városában történt eseményt idézte. A hódítók az elesetteket nem engedték eltemetni. Csoda történt, mert a hosszú idő alatt testüket sem az idő, sem a vadmadarak nem sebezték, nem változtatták meg. Tiszták maradtak, mintha aludtak volna. Ezt látva, a győzők engedélyezték az elföldelésüket – temetésüket. Itt és most nem tudni, kinek a jóvoltából nyugszik külön sírban a nagyapa, azt sem tudják, mennyi szenvedés után hunyt el. De köszönetet érdemelnek azok, akik a nehéz időkben megadták a végtisztességet az elhunytnak.

Az unokáról még annyit érdemes mondani, járt apjával a Duna-parton, megálltak a cipőknél. A fiú szeméből a könny kicsordult. Hajókirándulást terveztek, az unoka csóválta a fejét. Ez egy temető, egy nagy sír. Ezen a folyón nem hajózok. A patinás temetőből jövet megcsodáltuk sok kiválóság vagyont érő sírköveit. De a rokonok és a megjelentek csak arról a kis törött kőről beszéltek, amely most már a végleges sírkövön lett elhelyezve. Értéke felbecsülhetetlen, mert a kő tudja, amiről mi nem tudunk, ki temette el Friedmann Farkast, hogyan halt meg, és ki állította a sírkövet. A kedves Olvasók közül valaki talán tud e kérdésre választ adni?

Szenes Hanna utolsó versét a börtöne falára írta:

Egy – kettő – három...
nyolc a hossza,
Két lépéssel mérem a szélet...
Kérdőjelként lebeg az Élet.

Egy – kettő – három...
tán egy hét is,
Vagy a hó vége még itt talál,
De fejem felett a Halál.

Huszonhárom lennék
most júliusban...
Merész játékban számra tettem,
A kocka perdült. – Veszítettem.

Budapest, 1944. VI. 20.

Hírek, események röviden

– **Ámos Imre és a XX. század** címmel augusztus 25-én 18 órakor kiállítás nyílik a Rumbach utcai zsinagógában. Megnyitja Schweitzer József ny. országos főrabbi és Konrád György író. A tárlat megtekinthető október 31-ig.

– **Felhívás.** Felkérjük azon körzetek funkcionáriusait, amelyekben hétköznapi istentisztelet is van, hogy azok időpontjait minél előbb juttassák el szerkesztőségünkbe, közlés céljából. Addig is: **Dohány reggel 7.30, vasárnap 8.00, este 18.00.**

– **Jegyárusítás a Hegedűsben.** Az őszi ünnepekre a körzetben (Hegedűs Gyula utca 3.) megvásárolhatóak a jegyek: hétfőtől csütörtökig reggel 8 és 9 között, délután 17 és 19 között, vasárnap 9 és 12 között.

– **Adományok.** Schlesinger Éva az Újpesti Idősek Otthona részére 15 000 Ft-ot, Szegő László a Szeretetkórház javára 50 000 Ft-ot küldött.

SZÁZÉVES PRIEBKE

Az örök teológiai probléma: miért szenvednek a jók, és miért jutalmazottak a gonoszok

Az olasz rendőrség megerősítette az ellenőrzést az egyik utolsó, még életben lévő náci háborús bűnös, *Erich Priebke* háza előtt, aki az ablakai alatt tüntető csoportok miatt elég feszült légkörben ünnepli századik születésnapját.

A *Projet Dreyfus* nevű zsidó szervezet többtucatnyi tagja tüntetett az épület előtt, ahol Priebkét házi őrizetben tartják. Amikor egy üveg pezsgővel a kezében megérkezett az egykori SS-százados egyik fiatal rokona, rátámadtak. Sértések és pofonok repkedtek, a fiatalember végül egy rendőrségi autóban talált menedéket a feldühödött tüntetők elől.

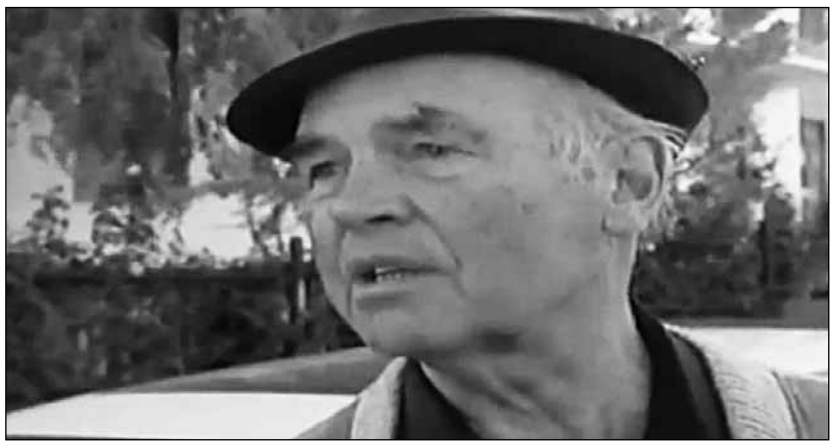

Házi őrizetben ünnepel

Priebkét 1998-ban ítélték életfogytiglani elzárásra 335 civilnek – köztük a magyar Kereszti Sándornak – a római Fosse Ardeatine kőbányában történt meggyilkolásában való részvételéért. Az 1944-es mészárlás megtorlás volt 33 német katona haláláért, akikkel olasz partizánok végeztek.

A férfit 1994-ben Argentína adta ki az olasz hatóságoknak, és négy évvel később életfogytiglani börtönre ítélték. Az olasz törvények szerint ugyanakkor Priebke egészségi állapota és kora miatt börtön helyett házi őrizetben töltheti büntetését.

2011 áprilisában nagy botrányt váltottak ki az *Oggi* című hetilapban megjelent fényképek, amelyeken az egykori náci tiszt étteremben ebédelt barátaival, kerékpározott, illetve egy szupermarketben vásárolt.

„Azoknak, akik a védelmükbe veszik, és csak egy öregembernek mondják, tanulmányozniuk kellene a történelmet” – mondta a francia hírügynökségnek a 82 éves *Modestino de Angelis,* az egyik 1944-ben meggyilkolt olasz fia, aki szerint a nácik soha nem kutattak a merénylet igazi elkövetői után, és azonnal a tömegmészárlás mellett döntöttek megtorlásként.

„Botrány, hogy ez a bűnöző a házában, és nem börtönben ünnepli a századik születésnapját” – mondta a SEL nevű kis baloldali párt egyik tüntetője, egy másik tiltakozó pedig elítélte az olasz államot, amiért évente egymillió eurót költ Priebke biztonságának szavatolására.

MTI

Hit- és erkölcstan anno

– Milyen volt az én kisfiam első napja az iskolában? – kérdezte büszke Édesanyám.

Letört szavakkal válaszoltam:

– Engem ott gyűlölnek!

– Senki sem utál téged, drága fiacskám. Meséld el anyukádnak, mi történt!

Erre már képtelen voltam válaszolni. Szememet lesütve a padlót bámultam, sírás fojtogatta torkomat.

Hirtelen fuldokló hangon megkérdeztem:

– Anyuka, miért utálják a zsidókat?

Édesanyám megölelt. Magához húzott, szőke hajamat simogatta. Mintha meg akart volna védeni mások bűneitől.

Én kiszabadítottam magamat. Éreztem, hogy nem vagyok egy taknyos gyerek, akit öleléssel meg lehet vásárolni. Rövid életem folyamán már sokszor lezsidóztak. Ez megtörtént az óvodában vagy a Ludovika-kertben focizás alkalmából, és előfordult péntek este a Páva utcai zsidó templom előtt. Az óvodában az óvó néni beleavatkozott, a focizásnál egy felnőtt széjjelválasztotta a marakodó gyerekeket, a zsinagógából kijött a rabbi és rendet teremtett.

De most, első napomon az iskolában, maga a tanító néni volt az, aki rám bőszítette az osztályt.

Ez attól a felnőttől jött, akinek a feladata engem megtanítani írni és olvasni. Egy asszonytól, akinek feladata gyermekeket megtanítani különbséget tenni jó és rossz közöttt.

Első alkalommal már így mutatkozott be: „Az én nevem Szabó néni, Vitéz Szabó. Én leszek második édesanyátok.”

A gondolatok száguldoztak kis fejemben. Édesanyám szemébe néztem, és elkezdtem mesélni:

– Miután ti elmentetek, mi egyedül maradtunk Vitéz Szabó nénivel. Könyveket osztott ki. Megmondta, hogy amíg még nem tudunk írni, jeleket kell rárajzolni a könyv borítójára. Az első fiú neve Hajós volt. Szabó néni egy csónakot rajzolt a táblára. Galamb egy madarat kapott. Fisher egy halacskát. Amikor rám került a sor, nagyon izgultam. Talán egy hangjegyet fogok kapni?

– Megkérdezte, hogy hívnak?

– Felálltam, mint a többiek. Singer, mondtam büszkén, Singer Iván. A tanító néni egy kicsit elmosolyogta magát. Aztán kicserélte a krétát sárgára. „Singer, te ugye zsidó vagy?” Két háromszöget rajzolt egymásra. A hatágú csillag farkasszemet nézett velem. Az osztály kacagott.

Hirtelen átkaroltam Édesanyámat. Sírtam.

– Ne félj, drága fiacskám, én majd ezt elintézem. Beszélni fogok a tanító nénivel. Ő jó lesz hozzád. Ilyen nem fog veled előfordulni soha.

Másnap Édesanyám elkísért az iskolába. Egy csomagot tartott a karja alatt. Én bementem az osztályba, ő kint maradt.

Amikor Vitéz Szabó néni bejött, a kezében tartotta a csomagot. Imádkoztunk. Fisher és én nem vetettünk keresztet az ima után.

A tanító néni nevemen szólított.

– Singer, te cseréld ki a jeledet Fisherrel. Mostantól fogva ő kapja a zsidó csillagot, te pedig lehetsz a hal.

Arcán látni lehetett, hogy meg van elégedve döntésével. Aztán hozzátette:

– Tízkor mindketten kimentek az osztályból zsidó hittanra.

Olvasni még nem tudtam, de a dátumot tudtam kívülről. Szeptember második volt 1941-ben.

Arje Singer, Sydney

Könyvszemle

1.

Felletár Zsolt és *Segesváry László* komplex forrásfeltárása nyomán a „Szegedi fűrészes história. 1869–1949” című művüket olvasva egyebek mellett megismerhetővé válik az erdélyi és kárpátaljai tutajosok világa is. Megtudható, hogyan vált a Tisza-parti város az alföldi faipar központjává, minek köszönhették létüket a szegedi gőzfűrészgyárak és mi okozta pusztulásukat. Feltárul a Milkó, Lőwy, Winkler családok faipari vállalkozásának története egészen az államosításig.

A középpontban a Lippai család áll, az önerőből felemelkedő, generációkon át továbblépő nemzetség, mely később holdingot kiépítve tartotta fenn magát a gazdasági gondok közepette, és mély nyomot hagyott a város történetében.

A Tiszán már régen nincs faúsztatás... maga az iparág is eltűnt. A könyvet olvasva feltárulhat egy kor, egy szakma, s annak művelői.

2.

Bányai Viktória és *Fedinec Csilla* írta, *Komoróczy Szonja Ráhel* szerkesztette a „Zsidók Kárpátalján. Történelem és örökség” kötetet. Mint tudjuk, e témáról a régió más országaiban és világnyelveken is alig lelhető fel autentikus szakirodalom. A mindenképp hiánypótló könyv fejezetei történelmi forrásokra támaszkodva a regionális megközelítés sajátosságait, a kisebbség és többség szempontjait egyformán figyelembe veszik.

Köszönet érte a térséggel, a zsidó kultúrával és történelemmel foglalkozó hazai, izraeli, ukrajnai és román kutatóknak is.

3.

A harmadik mű *Komoróczy Géza* „Zsidók az Északkeleti-Kárpátokban. Kárpátalja | A 16. századtól a 19. század közepéig” című kötete. Ismeretlen világ, melyet a szerző bemutat? Munkács, Huszt, Verecke, Kőrösmező, Fekete-Tisza és Latorca... A szerző a térség zsidó történelmének legkorábbi évszázadairól szól, benne a mai Kárpátaljával, amelyet csak a 20. század eseményei hoztak létre. A vármegyék: Ung, Bereg, Ugocsa, Máramaros, a szomszédos területek: Sáros, Zemplén, Szatmár, a határ mentén Kis-Lengyelország, Halics (Galícia), Podólia, Bukovina zsidó lakossága, kapcsolatok...

Zsidó bérlők, kereskedők, mesteremberek, kaftános földművesek, marhakereskedők, uradalmakban dolgozó zsidók élete, sorsa is helyet kap ebben a kitűnő alkotásban.

***

Aposztróf Kiadó. A „Szegedi fűrészes história” a szegedi Alexandrában kapható, a többi országosan megvásárolható az Alexandra, a Líra, a Fókusz, a Bookline és a Libri hálózatában.

– gáljuli –

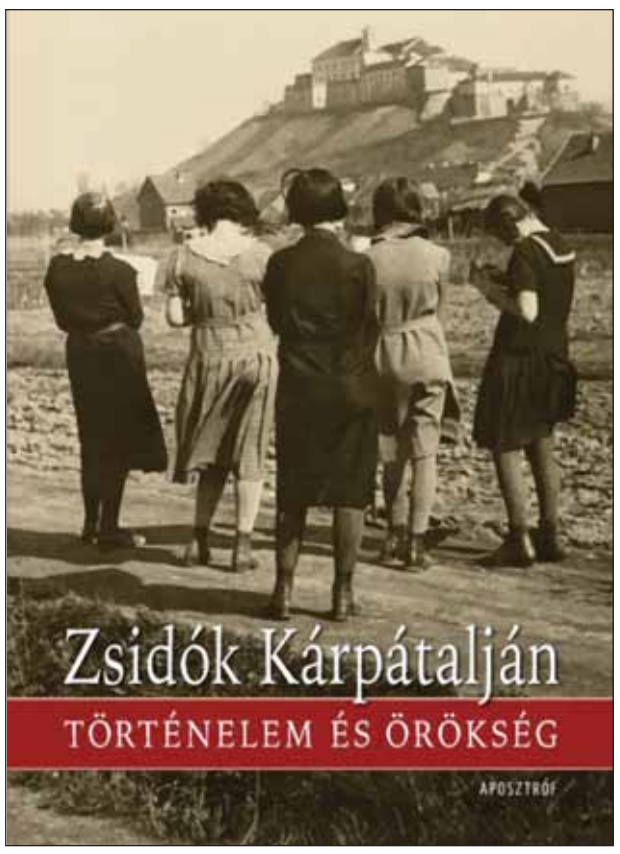

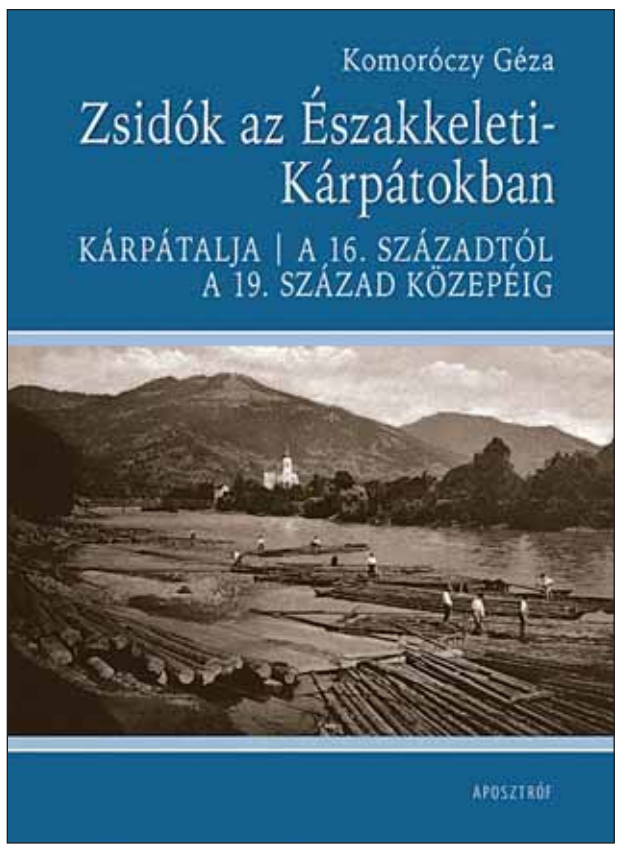

140 esztendeje született Beck Ötvös Fülöp

Ki ne emlékezne a modern magyar irodalom legtekintélyesebb folyóirata, a százöt esztendeje indult Nyugat fedőlapjának emblémájára? A jellegzetes emblémát a Beck Ö. Fülöp által készített Mikes Kelemen-emlékérem adta, amely megjelent valamennyi lap vezéroldalán, jelképezve a „bujdosó magyar irodalmat”.

De Beck Ö. Fülöp keze munkáját számos más jeles alkotás is hirdeti országszerte. Több száz érme mellett szobrai azok, melyek szemünkbe ötölhetnek. Gondoljunk csak Móriczot, Adyt, Babitsot mintázó portrészobraira.

A művész önportré-mellszobra Pápán

Elmúlt századunk modern magyar szobrászatának, illetve ötvösművészetének kimagasló alkotója egy tizenhárom gyermekes, pápai zsidó család sarjaként látja meg a napvilágot 1873. június 23-án. Korán kitűnik rajzkészségével, művészeti érdeklődésével, már fiatalon készít iparművészeti tárgyakat, ezért természetes, hogy tanulmányait efelé irányítja. Beiratkozik a budapesti iparművészeti iskolába ötvös szakra, közben egy ideig Bécsben is tanul, s oly sikeresen, hogy hamar ösztöndíjban részesül, mellyel aztán Párizsba kerülhet. Innen pályázik a magyar honfoglalás ezredéves millenniumára meghirdetett emlékérem megalkotására, melyet meg is nyer. Hazatérve Magyarországra, az Iparművészeti Múzeumban mutatkozik be az első gyűjteményes éremkiállításon. Munkáival aztán eljut a párizsi világkiállításra, ahol ezüstéremben részesül; közben pedig tanulmányutakat tesz Görögországban, majd Olaszország-szerte. Bizonyára az itt látottak indítják el benne azt, hogy megpróbálkozzék a kőszobrászattal. Beck legkedvesebb, mondhatni fő művének Aphrodité-szobrát tekinti, mely ma a Magyar Nemzeti Galériában található.

Alkotásai iránt egyre többen kezdenek érdeklődni, állami megrendelők is akadnak, azonban túlságosan modern felfogása miatt a hivatalosság inkább mellőzi. A háborút követő forrongó események viszont lendületet adnak neki, megbízzák a Tanácsköztársaság alatt pénzminták készítésével, valamint főiskolai tanári kinevezést is kap. Politikailag egyáltalán nem elkötelezett – igaz, akad baja a ’19-es tanári állásvállalásért, s egy ideig megbízásokat sem kap, de aztán hagyják. Szobrász-elgondolásai magasan szárnyalnak, s nem hagyja el plakettmintázásait sem. Gyűjteményes anyagot mutat be az Ernst Múzeumban, munkáiért neki ítélik oda a Szinyei Társaság nagydíját, s még számos elismerésben is részesül.

A gyűlölet azonban dolgozik, Kölcsey Ferenc halálának századik évfordulójára a budapesti vármegyeháza falára rendelt domborművét az ünnepélyes felavatás előtt egy nyilas lap ellene intézett támadásának hatására leszereltetik. A támadások – még ha sokszor magába is fojtja – megviselik. S az üldözéseket, a vészt ő sem kerüli el. A nyilasok hatalomátvételekor bujkálni kényszerül, Budán, egy barátja házának pincéjében húzza meg magát az ostrom idején, ahol papírra veti önéletírását. Nagyon nehezen bírja a bezártságot. Mielőtt véget érnének a kint folyó embertelen harcok, elmegy, és soha többé nem kerül elő. Utólag sem derül ki semmi érdemleges arról, hogy hol és hogyan végzi. 1945 januárjának utolsó napjaiban nyomtalanul tűnik el.

–KZ–

Kiállítás nyílt Brüsszelben

A brüsszeli Európa Parlament épületében nyílt meg az a tárlat, amely a világ antifasiszta-ellenállási mozgalmainak múltját mutatja be nagyméretű tablókon, sok-sok fotóval szemléltetve.

A parlament előcsarnokában, a főbejáratnál, ott, ahol naponta több száz ember fordul meg, a kiállítás különös jelentőséggel bír.

Mint azt *Hanti Vilmos,* az Ellenállók Nemzetközi Szövetsége (FIR) elnöke, aki egyben a Magyar Ellenállók és Antifasiszták Szövetsége – Összefogás a Demokráciáért (MEASZ) vezetője is, elmondta, a FIR, valamint a belga antifasiszták által kezdeményezett anyag erőt adhat ahhoz, hogy nem lehet hátradőlni karosszékeinkben, s a múlt antifasiszta-antirasszista példáin továbbhaladva ma újfent merni lehessen bátran szólni és cselekedni, mert újra fel-felerősödtek a szélsőségek, különösen Európában. A FIR kezet nyújt mindazon demokratáknak – mérsékelt jobboldaliaknak és baloldaliaknak egyaránt –, akik adott környezetükben, hazájukban felveszik a küzdelmet az ordas eszmék képviselői, illetve a kirekesztő megnyilatkozások ellen.

A szövetség tervei szerint a különleges kiállítás a brüsszeli bemutatót követően az esztendő hátralévő részében útra kel, több államban is be szeretnék mutatni, hogy a fiatalabb nemzedék is megismerje az életükkel a békéért, az élhetőbb körülményekért küzdő antifasiszta mozgalmárok tevékenységét.

A FIR elnökének tájékoztatása szerint Magyarországra is eljut majd az anyag, amihez a brüsszeli megnyitón jelen lévő *Gurmai Zita* szocialista EP-képviselő segítségnyújtást ígért.

MEASZ

IZRAELI SZÍNES

Gyermekek halála a felforrósodott autókban

Két napon belül két kisgyermek halt meg napon álló kocsiban Izraelben. Júliusban már harmadszor fordult elő, hogy a szülők alvó gyermeküket a felforrósodott autóban hagyták – közölte a helyi média.

Egy másfél éves kisgyereket apja öt órára a kocsiban felejtett, egy járókelő felfigyelt ugyan a gyerekre, de a ciszjordániai telepre kiérkező mentők már nem tudták megmenteni. Előző nap egy öt hónapos csecsemőt hagyott véletlenül gépkocsijában az éjszakai műszak után egy biztonsági őrként dolgozó ciszjordániai telepes-apuka, miután a kicsi nővérét beadta az óvodába. Ez a kisgyerek is meghalt kórházba szállítása után.

Július elején a Tel-Aviv melletti Ramat-Ganban történt hasonló eset, ott a családi dzsipben maradt egy kilenc hónapos kislány, aki a túlforrósodott járműben szintén megfulladt.

Izraelben nyaranta gyakran előfordul, hogy az alvó, ezért csendes kisgyereket a szülők, általában az apák az autóban felejtik. A helyi média számos tanáccsal próbálja elejét venni a további baleseteknek, például azt javasolják, hogy a lakás- és irodakulcsokat válasszák külön az autókulcsoktól, és mindig tegyék a hátsó gyermekülések mellé, valamint ott tárolják az irodai laptopokat, táskákat is.

MTI

Ultraortodoxok kontra feministák

Tüntető ultraortodox zsidók próbálták megzavarni a jeruzsálemi Siratófalnál tartott imájukban egy női vallási egyenjogúságáért küzdő szervezet tagjait.

A Siratófal asszonyai nevű feminista zsidó szervezet havi rendszerességgel imádkozik ezen a helyen. A téren több ezer ultraortodox férfi és nő gyűlt össze, hogy megakadályozza őket ebben.

A rendkívül feszült hangulat miatt az imádságra készülőknek rendőri kíséretet biztosítottak, nem is engedték őket a fal közvetlen közelébe, csak ötvenméternyi távolságra. A tüntetők szidalmazták, tojással és vizesüvegekkel dobálták meg az imádkozókat. Négy embert letartóztattak a közrend megzavarásáért.

A feminista csoport szóvivője szerint a rendőrség megakadályozta őket vallásuk szabad gyakorlásában azzal, hogy nem engedte őket közvetlenül a falhoz. Ilyen esetre az utóbbi huszonöt évben nem volt példa – tette hozzá.

A Siratófal asszonyai ellen tiltakozók azért utasítják el a szervezet havi rendszerességgel tartott imáját, mert a résztvevők az ortodoxok szerint kizárólag férfiak által használható imasálat magukra öltve olvasnak fel imádságokat a zsidóság legszentebbnek tartott helyén. A feminista mozgalom nem fogadja el sem a jeruzsálemi kegyhely rendőrség által is biztosított ortodox felügyeletét, sem a nemek szerinti elkülönítést a vallásgyakorlásban, ezért vallási reformokat követel.

MTI

A kormány 104 gyilkos terroristát enged szabadon

Az izraeli kormány 13 „mellette”, hét „ellene” szavazattal, két tartózkodás mellett megszavazta *Benjámin Netanjahu* miniszterelnök javaslatát: 104 arab terrorista szabadon engedését, akiknek vér szárad a kezükön, mindezt a palesztinokkal újrakezdendő rendezési tárgyalásokra szánt „gesztusként”.

A palesztin fél korábban közölte: amennyiben a 104 foglyot nem engedik szabadon, nem lesznek tárgyalások.

Izraelben a zsidó lakosság többsége, de főképpen a szabadon engedendők által meggyilkoltak családtagjai tiltakoznak a terv ellen.

A 104 fogoly személyéről miniszteri bizottság fog dönteni, amelynek az élén Netanjahu áll, és tagjai *Cipi Livni* igazságügy-miniszter, *Jichak Aharonovics* belbiztonsági miniszter és *Jaakov Perry,* a tudományos ügyek minisztere, a Sin Bét, a belső titkosszolgálat korábbi főnöke lesznek.

Halmos László , Rehovot

Nincs békekötés népszavazás nélkül

Az izraeli kormány jóváhagyta azt a törvénytervezetet, amely előírja, hogy népszavazást kell tartani a palesztinokkal megkötött bármiféle békeszerződésről. „Az ilyen, történelmi jelentőségű megállapodások esetén fontos, hogy minden egyes polgár közvetlenül szavazhasson az ország jövőjét meghatározó témában” – mondta *Benjámin Netanjahu* miniszterelnök.

Nemrégiben mind Izrael, mind a palesztin területek vezetői úgy nyilatkoztak, hogy a két ország közötti esetleges békeszerződés sorsáról népszavazással kell majd dönteni.

Benjámin Netanjahu elmondta, hogy a népszavazással hozott döntés megelőzné a társadalmi ellentétek kiéleződését, mert olyan egyezséget nem érdemes kötni, amelyet a lakosság nagy része nem fogad el.

A közvélemény-kutatások szerint az izraeliek többsége támogatná az önálló palesztin állam létrejöttét, viszont sokan – például a ciszjordániai telepesek – határozottan ellenzik ezt a megoldást. *Mahmúd Abbász* palesztin elnök ugyancsak kijelentette: úgy tervezi, hogy népszavazást tartanának majd egy esetleges békeszerződés megkötéséről.

A közvetlen izraeli–palesztin tárgyalások 2010-ben szakadtak meg a Ciszjordániában és Kelet-Jeruzsálemben folytatódó izraeli telepek építése miatt. Az izraeli kabinet jóváhagyta 104, régóta börtönben lévő palesztin fogoly szabadon engedését, hogy ezzel is segítse a két fél közötti béketárgyalások újraindítását. A szabadon bocsátás négy szakaszban történik majd több hónapra elnyújtva, és minden egyes szakasz előfeltétele a béketárgyalásokon való előrehaladás.

MTI

Ultraortodoxok kontra ultraortodoxok

Benjámin Netanjahu izraeli miniszterelnök elítélte, hogy több tucat vallásos megtámadott egy ultraortodox katonát Jeruzsálem legortodoxabb, Méa-Searím nevű lakónegyedében.

„Keményen eljárunk azokkal szemben, akik megfélemlíteni próbálják az állam iránti kötelességüket teljesítőket – áll a miniszterelnök közleményében. – Az ultraortodox újoncoknak az utóbbi években jelentősen és folyamatosan növekvő száma a legjobb válasz az ilyen törvényszegőknek.”

Előző nap egy vallásos katona rokonlátogatásra érkezett a legszigorúbb ultraortodox környékre, ahol egyenruhája miatt gyalázni és fizikailag bántalmazni kezdték, mire bemenekült egy épületbe, és kihívta a rendőrséget.

A Méa-Searím negyedben valóságos csata bontakozott ki, amikor a nagy erőkkel kiérkező rendőrök kimentették az addigra már civil ruhába öltözött fiatalt, majd őrizetbe vettek többeket az őket kődobálással fogadó helyiek közül.

Később az ultraortodox lakosok összegyűltek, náciknak nevezték a rendőröket, és tüntettek a kormány ülésén elfogadott új törvénytervezet ellen, amely fokozatosan és részlegesen, de rájuk is kiterjeszti az izraeli általános hadkötelezettséget.

MTI

Palesztin foglyok

Mostantól a „béke” szót kiiktatom az irományaimból. Ennek oka, hogy lejáratódott, lejáratták! Mint ismeretes, eddig négy személy – Rabin, Arafat, *Peresz* és *Obama* – vette át a Nobel-békedíjat úgy, hogy munkássága nyomán nemhogy béke nem lett, de a káosz egyre fokozódik.

Miután Obama elnök első kadenciája úgy ért véget, hogy nem sikerült tető alá hoznia semmiféle megegyezést, laza mozdulattal lesöpörte asztaláról a témát és átadta külügyminiszterének. *John Kerry* nagy elánnal vetette magát a munkába, s mint utazó nagykövet járta és járja az érintett területeket, hozza-viszi a „kívánságlistát”.

Ennek legújabb verziójában a palesztin foglyok szabadon bocsátása szerepel, ami önmagában nem érdemel említést, annál inkább a háttere.

Az izraeli minisztertanácsi ülés jóváhagyta 104 gyilkos szabadlábra helyezését, gyakorlatilag ellenérték nélkül. Ezek a terroristák nagyjából az oslói egyezmény (1993) körül kerültek börtönbe, tehát minimum 20 éve raboskodnak.

Annak ellenére, hogy közönséges, hidegvérű gyilkosokról van szó, akiknek kezéhez számos izraeli állampolgár, köztük nők és gyerekek vére tapad – ők magukat hadifoglyoknak tekintik! De tessenek megkapaszkodni, a Nemzetközi Vöröskereszt is hadifogolyként tartja őket számon!!!

Engedtessék meg nekem pár mondat börtönbeli életükről, ahol „hallgatólagos” autonómiát élveznek, ami azt jelenti, hogy bár az utcán nem kétséges, hogy megkéselnék egymást, a börtönigazgatósággal szemben egységesen lépnek fel jogaik érvényesítéséért. Jogaik közé tartozik az olyan magas szintű orvosi és különösen a drága fogorvosi ellátás, amiben az izraeli hadsereg katonái sem részesülnek. A munkavégzést megtagadják, amit azzal indokolnak, hogy nem végeznek semmiféle munkát a cionista megszállóknak.

Megtehetik a munkamegtagadást, hiszen sem ők, sem családjuk nem marad ellátatlan a börtönévek alatt. A Palesztin Hatóságtól kapott „munkabér” a börtönben töltött évek számával emelkedik, ugyanígy az ellátásra szoruló családtagok kárpótlása is.

Nem egy, most emberölés miatt szabadságvesztésre ítélt pályáját köztörvényesként kezdte, és kifejezetten gazdasági megfontolások alapján módosították pályát és lettek terroristák.

Jogaikat képezi a tanuláshoz való jog. Ezt ki is használják, tulajdonképpen a börtönévek alatti fő tevékenységük a diplomaszerzés. Éppen ezért és nem csak a jobb fizetési feltételek miatt fontos számukra, hogy fogva tartásuk meghaladja az öt évet, ugyanis ennél rövidebb idő alatt tanulmányaikat nem tudnák befejezni. Amennyiben valami oknál fogva korábban szabadulnak, és a szabadon bocsátásuk feltétele, hogy nem térhetnek vissza a Palesztin Hatóság fennhatósága alá tartozó területekre, tanulmányaik befejezésére a befogadó arab országokban esélyük sincs.

Egy példa arra, hogy a szabadságnál is fontosabb számukra az egyetemi-főiskolai diploma megszerzése: a *Gilád Salit* szabadon engedésével kapcsolatos tárgyalások során – melyeknek német közvetítője volt, és mint köztudott, a palesztin fél követelésére több mint ezer fogoly került szabadlábra – Izrael bizonyítékot akart arra nézve, hogy Salit él. A Hamasz csak úgy adta ki az ezt igazoló pár perces videót, ha cserébe X számú női fogoly is szabadlábra kerül, beleértve gyilkosságért elítélteket is. Idézet a német közvetítőnek az izraeli kormányhoz írt jelentéséből: „Feltéve, ha találnak annyi női elítéltet, akik hajlandóak ebben az időszakban szabadulni, ugyanis legtöbbjük egyetemi tanulmányai befejezése előtt áll.”

Köztudott, hogy a szabadulóknak komoly tekintélyt biztosít az izraeli börtönben eltöltött időszak, és egyben ugródeszka is a vezető pozíciók eléréséhez.

Ezek után gondolom, már nem hat furcsán az a tény, hogy szabadulásukból *Abu Mázen* is profitál. Számára azért fontos, hogy minél több gyilkos szabadlábra kerüljön, mert ezzel igencsak ingatag helyzetét próbálja megerősíteni a Hamasz felé azzal az indoklással, hogy már a tárgyalások megkezdése előtt is eredményt ért el, „íme, kiszabadítottam hőseinket”.

Megjegyzem, hogy az idő fogalma a palesztinok számára mást jelent, mint általában a nyugati embernek. Nem izgatja őket a szabadulás dátuma. Nem esnek kétségbe, ha szabadlábra helyezésük nem realizálódik most, úgy könyvelik el, hogy majd legközelebb, esetleg egy újabb katona elrablása kapcsán.

Leharblog

A Barcelona a közel-keleti békéért

Izraelben jártak az FC Barcelona ünnepelt sztárjai, nyíltan azon szándékkal, hogy a sport népszerűsítése, a csapatszellem és az összefogás propagálása révén közvetve hozzájáruljanak a közel-keleti megbékéléshez.

Lionel Messi és társai ellátogattak a Nyugati Falhoz, sétáltak az Óvárosban, majd részt vettek egy sajtótájékoztatón, ahol Simon Peresz köztársasági elnök és Benjámin Netanjahu kormányfő fogadták a labdarúgókat.

A két államférfi számára dedikált labdákat adtak át a játékosok, majd délután a tel-avivi Bloomfield-stadionban tartottak edzést, amelyre nehéz sorsú izraeli (zsidó és arab), illetve palesztin gyerekeket hívtak meg.

A labdarúgócsillagok este látogatást tettek a Palesztin Hatóság igazgatási területéhez tarozó Betlehemben a Születés Templománál.

Forrás: Jpost

MAGÉN ISTVÁN

Olvasónapló

Az ÁVO börtönében

Egy cionista orvos emlékiratai (3.)

Dénes Béla: Ávós világ Magyarországon című memoárkönyvének előző számunkban közölt ismertetését egy idézettel fejeztük be: „...miképpen lehetséges, hogy egy nagy műveltségű, széles látókörű, talpig európéer és amellett százszázalékosan becsületes, korrekt, az orvosi pályát nem mesterségnek vagy üzletnek felfogó ember antiszemita, sőt nyilas?”

A kérdés radikális. A válasz intuitív lehetősége mutatja az alkotóelemeiben fellelhető összeférhetetlenséget. Az analógia úgy is vállalható: lehet-e rasszista vagy tömeggyilkos, vagy tömeggyilkosságot, népirtást, diktátumokat helyeslő személy „européer”? Lehet-e „européer” a fogalomkultúrájában, kifejezéseiben, megnyilatkozásaiban hazug, gyilkos elméletek megfogalmazója, tudománytalanságát, logikátlanságát, útszéli mocskolódásait tudományosnak, objektívnek és racionálisnak feltüntető „tudós”? Lélekmérgező, uszító, pogromhangulatot szító ember lehet-e „européer”?

Alig van alkalmatlanabb tétel az európaiság erkölcsi ideáljának meghatározásához. Számomra még a kérdés felvetése is riasztó.

Kizárólag az író által bemutatott börtönviszonyok mikrovilágában kialakított életmodellel együtt vizsgálható és értelmezhető, abban a kényszerhelyzetben, melyben áldozat és gyilkos, áthidalva a köztük lévő szakadékot, vállalja az együvé rendeződés kockázatát. Az egykori hóhér korábbi gyilkosságainak súlyosságát a börtönévek időtlenségét lerövidítő történetmesélésekkel tompítja, melyekben azért a lényeges dolgok már nem ugyanazok, mint voltak, esetleg az alapfogalmak sem. Az ÁVO börtönében sínylődő zsidók: rabbik, cionisták, szocdemek, kikeresztelkedettek, ártatlanul bebörtönzöttek, lépre csalt intellektuelek a generációk hosszú során begyakorolt alkalmazkodóképességüket használják fel. Amazok mellé kényszerítve vállalják az ugyanazon oldalra rendeződést rabtartóikkal szemben, a mindenkit kivétel nélkül lefasisztázó közös ellenséggel szemben.

A helyzet abszurditását fokozza, hogy a közös ellenség maga is zsidó. „Anélkül, hogy védeném, elmondom Lisauer főorvosnőről, hogy egyetlen lányát a nyilasok ölték meg, és ettől vált ilyen dühöngővé. Még néhány esetben tapasztaltam, hogy olyan zsidók, akiknek hozzátartozóik elpusztultak, vad és fanatikus kommunistává lettek” – írja Dénes Az ÁVO szakorvosai című fejezetben. (Nem maradt olyan zsidó, akinek a hozzátartozói közül ne pusztultak volna el sokan, mégis, jelentős hányaduk nem lett az. *A szerk.*) „Ez a cionisták vezére” – mondja valaki, hogy a zsidó főorvosnőt megenyhítse. „Úgy lepiszkolt, mintha valami taknyos kölyök lettem volna. (...) Védem a fasisztákat, mert én is fasiszta vagyok. (...) Azonnal jelenteni fogja a pártközpontban, mit engednek meg maguknak Vácott az elítéltek.”

A Szovjetunió hatalmas áldozatokkal kivívott győzelme a fasiszta hatalmak felett, az irodalomnak, a zenének, a művészeteknek a kommunista propagandagépezetbe állítása, a szegény emberek sokaságának kiemelése a nyomorból, iskoláztatásuk, pozícióba helyezésük sokakkal elhitette, hogy a kommunizmus az antiszemitizmus egyetlen ellenszere.

A háborús bűnösökként a népbíróság által elítélt nyilas gyilkosok, hivatalnokok, propagandisták, uszító újságcikkek, pamfletek szerzői, ellenőrizhetetlen mocskos kiadványok munkatársai az ÁVO börtönében előítéleteiket félretéve, viszonylag barátságosan közeledtek mindazok felé, akiket korábban még tarkón lőttek volna. Azok pedig korábbi hóhérjaik közeledését kényszerhelyzetben kénytelenek voltak elfogadni.

Mindnyájan tudták, hogy valami álságos lapul ezekben a közeledésekben. Valami méltatlan. Ugyanakkor nagyon is emberi. Az áldozat empátiája hóhérja iránt!? Kivitelezhető-e, szükséges-e, különösen az olyan tömeggyilkosok esetében, mint amilyenek a holokauszt hóhérai voltak? Olyan tömeggyilkosok esetében, akik a magyarországi holokausztot csinálták, a nyilas őrületet, mely már nemcsak engedte és támogatta, de önkezével tette a tömeggyilkosságokat? A tépelődés a klinikai pszichiátria útvesztőibe vezet. „Cellámban több újvidéki csendőr volt, olyanok, akiket arra a borzalmas mészárlásra küldtek. Hiába magyarázkodtak, hiába hivatkoztak a legszigorúbb parancsra, amit kaptak, velük szemben képtelen voltam objektív lenni” – vallja könyvében Dénes Béla. Az áldozatok szenvedése kötelezi az életben maradottakat. A 20. században lezajlott európai események felvetik az európaiságnak mint humán megnyilatkozásnak álságosságát. Érzékeljük, mennyire túlhevített a szó szerinti értelmezés. Az Európában kirobbantott embertelenségek korában Európa megtagadta saját európaiságát. Az „européerség” ilyen értelemben elértéktelenedett. Az ordas izmusok korában, az emberi formájukból kivetkőzött népek korában, a diktátorok és diktatúrák korában ez a vizsgálat méltatlan eredményhez vezet. Az európaiság gondolata kihunyt, kiégett és lejárattatott. Csak fél évszázaddal később fog feltámadni, napjainkban, a közös európai jövőt tervező és csináló törekvések korszakában, a jogosan és jogtalanul kritizált és szidott Európai Unió megvalósulásának idejében.

Dénes Béla visszaemlékezései azokról az időkről szólnak, amikor az európaiság formulája már réges-rég elvesztette a kapcsolatot a valósággal. Európa egyetlen évszázad alatt kétszer borította lángba a világot. Az „européerség” nem volt egyéb, mint a szó szerinti értelem összefüggéstelen hordozója. Metaforikus értelmezésben annak a különbségtételnek a megnyilatkozása, mely a kétféle jelentés ellentétes pólusainak konfliktusában feszül. Az egyik lépés elvezet a másikhoz. Európa az Unió megalakulásáig alvó vulkán volt. Napjainkban az Unió küzdelmességével, botladozásaival, kétségeivel együtt is a tökéletesebb jövő ígérete.

* * *

„Ez a kisöreg naponta odaállt az ágya elé, elvégezte a maga tornagyakorlatait, utána – mivel nagyfokú süketségben szenvedett – hangos szóval mesélt és mesélt, mint a korabeli aggastyánok” – írja Dénes elnéző mosollyal a kilencvenéves Méhely Lajosról, a jeles zoológusról, egyetemi tanárról, az MTA tagjáról, fajbiológusról. Méhely vérlázító zsidóellenességét mint holt üledéket sodorja magával sikeres tudományos pályafutása során. A tudományosat vegyíti a tudománytalannal. Ez a kilencvenéves „kisöreg” egyike volt a leglelkiismeretlenebbeknek, a „fehérgallérosoknak”, akiknek keze tiszta, mint Pilátusé, de a szavaival szemrebbenés nélkül öl, a lélekmérgezés fekete mágiájával megmételyez.

Hagyatéka a nyilas érzelműek szellemi tápláléka.

És mégis...

„Megtudtam azt is, hogy a kutyám elpusztult a nagy várakozásban, pedig mennyiszer kiszíneztük rabtársaimmal, mit fog csinálni, ha hazajövök, megismer-e majd, s vad táncba kezd-e az örömtől. Hogy zárkámba miként tértem vissza, arra egyáltalán nem emlékszem, jó időbe telt, míg cellatársaim lelket vertek belém.”

A jelentés a szavak metszéspontjában található. Mindennek több olvasata van, és mindegyik egy következő kérdés kiindulópontja. Dénes Béla könyve több síkon játszódik, ezek a kérdések valamenynyiben fellelhetők. Nem hagyja figyelmen kívül az olvasás fenomenológiáját, azt, hogy az olvasás munkájáról beszélünk ugyan, de az nem más, mint egyfajta álom, az események dialektikájának kihangsúlyozása, jó értelemben vett ámítás, melyet Joyce Ulyssese kiválóan szemléltet, és ami előfeltétele annak a konfigurációnak, mely a cionista orvos emlékirataiban megtestesül. A szerző által közölt adatok, nevek, helyszínek és történetek olvashatóságának a szerző által megkomponált dinamizmusa táplálja, erősíti az olvasót. Felkészíti arra a küzdelemre, melyet meg kell vívnia az olvasatokkal, melyek hologramként rajzolódnak ki az összefüggésekből, és melyeknek sikeres keresése eligazít a történetek labirintusában. Felemel, egyenrangúnak mutat az elidegenedés dilemmája nélkül. A fejben megőrzött és Izraelbe kivitt adatok sokasága nem mindennapi szellemi teljesítmény. Az egymást megközelítő megfigyelések, az empirikus igazságok és paradoxonok, melyekbe a heideggeri dekonstrukció, a nietzschei genealógia és a freudi pszichoanalízis is benne foglaltatik, segítették az írót könyve megírásában. Az írott történelem mint olvasmány nem más, mint a múlt újramegvalósítása, teremtés, melynek nyereségét minden érdeklődő élvezheti.

* * *

És végül a torokszorító érzés, a szabadulás. A feleségének, Margitkának kiutalt egyszobás lakásba beviharzik a házmesterné örömteli kiáltással: „...az angol rádió épp most mondta be, hogy a doktor úr kiszabadult! Tessék gyorsan bekapcsolni!”

Kétfejű sas Dávid pajzsán

Bíró Ákos könyve

1940-ben jelent meg díszes kiadásban a Magyar hadviselt zsidók aranyalbuma című reprezentatív könyv. Az első világháborúban hősiesen harcoló, a sok ezerből is kitűnt katonák, tiszthelyettesek, tisztek, főtisztek bemutatása, méltatása. Mondhatnánk, évtizedek kellettek az adatgyűjtéshez, hogy egy ennyire sikeres mű megszülethessen. Ez lenne az oka a kései dátumnak. Gyanítom, nem ez a teljes igazság, hanem a hamisan vádló antiszemita uszítás, az 1848/49-es szabadságharcban végig kitartó, az első világháborúban önfeláldozást vállaló zsidók rágalmazása sajtóban, közszereplők megnyilatkozásaiban, parlamentben, amely olyan hangossá vált 1940-ben, hogy a tények bizonyításával reagálni kellett rá. A rossz szó időlegesen hatásosabb, mint az igaz, de az utóbbi mint mag a földben, kibújva tartós virágot növeszt.

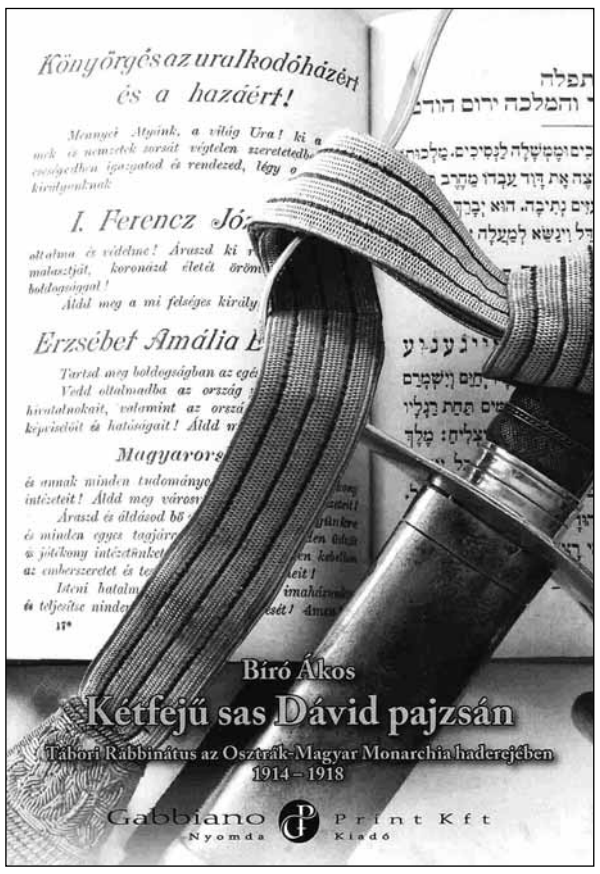

Miért is jutott mindez eszünkbe? Az utóbbi három éven belül a Gabbiano Print Kiadó jóvoltából két kötetben is – forrásmunkának többek között a már említett Albumot is felhasználva – megírták a zsidók részvételét az első világháborúban. *Róbert Péter* és a fiatal *Bíró Ákos*. Róbert Péter gondos munkáját annak idején méltattuk. Most Bíró Ákos Kétfejű sas Dávid pajzsán című, szép borítólapú, vékony, de jól megírt dolgozatát igyekszünk bemutatni.

Bíró Ákos írása igen messziről indul, a katonakötelezettség bevezetésétől a zsidók hadba vételéig. Ellenzők-helyeslők álláspontját és a felmerült nehézségek – kóser étkeztetés, ünnepnapok – gondjait is részletezi. Az is figyelemre méltó, hogy egy eddig kevéssé érintett területet állít centrumba, a zsidó tábori lelkészét, jóllehet a gyökerek igen mélyek, ezt bizonyítja a bevezető ajánlásban nyilatkozó *Frölich Róbert* főrabbi, nyugalmazott dandártábornok, aki leírja, hogy a Tórában is helyet kap a tábori lelkész, papnak nevezve, aki gondoskodással szólt a hadba lépőkhöz.

A Bíró Ákos által említett lelkészek, ahogy a szerző írja, nemcsak a szertartásokról, az ünnepek megtartásáról, a kóser étkezések feltételeiről intézkedtek, hanem ott voltak az első vonalban, vigasztalták a sebesültet, imádkoztak a haldoklóval vagy a haldoklóért, és emberhez méltóan temették el, ha erre került sor. A személyes problémában is igyekeztek segíteni. Mi a legderűsebb epizódot emeljük ki, amely talán már ismertté is vált: Bauer Gyuláról, a Rosseb gyalogezred parancsnokáról ejtsünk szót. Rajongtak érte a katonák, még verset is írtak hozzá. A „gazfickói”, ahogy nevezte seregét, semmitől sem riadtak vissza. A rosseb szó nem templomi zsolozsma, az egész ezred úgy vonult be a történelembe, hogy mi is hallunk róla. Bizony ezen szó a parasztfiúk káromkodásából származik. Katonáit nem érdekelte, de nem is zavarta a vallás. Ő is csak a jó vagy a kevésbé jó katonát látta. Hogy azon kívül ki micsoda, volt-e gyerekszobája vagy sem – volt, akinek volt –, nem érdekelte. Vagy ahogy ők mondanák, a rossebet sem érdekelte. Egyébként nemességet kapott. Krupieci Bauer Gyula tábornok a farkasréti izraelita temetőben alussza örök álmát. Lánya, a szeretett Sára, ifjú férjét elveszítve, az újlipótvárosi kis gettó védett házában vészelte át a rettenetes 1944-es évet.

A könyv kétségtelen aktualitásáról maga a szerző is ír. „Számos igaztalan vád érte a zsidóságot, olykor már a háború alatt és főleg az azt követő évtizedekben, hogy a zsidó katonák kihúzták magukat a harcok alól, és a hivatalos zsidó értelmiség kénytelen volt állandóan ezekkel a hazugságokkal foglalkozni... Az összeomlás katasztrófája felerősítette a gyalázkodó hangokat, és egészen 1945-ig táplálták ezt a hamis képet a társadalomban.” Tegyük hozzá, mivel mindezen jelenségek újból teret kaptak, indokolt volt a valóságot szembeállítani a valótlansággal. A könyvben felsorolt adatok pontosak. A Gabbiano könyvkiadó helyesen gondoskodott a megjelentetésről, de szemérmesen hallgatott róla, pedig igaz, hogy a kiadó vezetőjének, I. G.-nek a nagyapja hadirokkant volt. Egyik lábát szétroncsolta egy bomba, ami egész életét és családjáét is befolyásolta. A nagyapa unokabátyját, Rubin Kálmánt szintén sérülés érte, de helytállt, ahogy ezt az említett Aranyalbum egy egész oldalon meg is írta. A gettóba nem kellett mennie, de a vagonba felrakták (az Aranyalbum elpirult), nem is jött onnan soha vissza. Más országba sem ment, legfeljebb a mennyországba. A könyvet érdemes elolvasni. Egy mondat kissé talán összetettebb lehetett volna. „Magyarország az újabb, még véresebb és összehasonlíthatatlanul becstelenebb háborúba fúlt Európa egyetlen zsidó szigete maradt, ahol az itthon maradott üldözöttek életét nem fenyegette veszély egészen 1944. március 19-ig, a német megszállásig.” Ezt így szoktuk mondani, de azért tegyük hozzá, 1941-ben volt Kamenyec-Podolszkij több mint tízezer áldozattal. Az első munkaszolgálatot sem sokkal később vezették be. Románia, sőt Bulgária sem szolgáltatta ki a zsidókat a náciknak. A vidéki zsidók deportálása bámulatosan gyorsan és szervezetten ment végbe. A megrendelő hatalmat is meglepte.

Elismerés illeti nemcsak a nagyon tehetséges szerzőt, Bíró Ákost, hanem a kiadót is, amely érezve a téma fontosságát, két nem azonos tendenciájú, de megegyező szándékú könyvet jelentetett meg. A Kétfejű sas Dávid pajzsán című kötet kitűnő borítója a szerző, Bíró Ákos munkája.

(Kiadó: Gabbiano Print Kft. Felelős kiadó: Izsák Gábor ügyvezető. 104 oldal.)

Deutsch Gábor

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő–szerda 15–16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Műfogsorrögzítés miniimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. Telefon: 320-4778. www.drviragdental.hu és www.mini-implantatum.hu

Manikűr, pedikűr. Hívásra házhoz megyek. 06-20-551-4580.

Otthoni szakápolást vállalunk Budapest területén, szükség esetén egyedi szakorvosi ellátással és gyógyászati segédeszközök helyszínre telepítésével. Együttműködünk a háziorvossal, kórházi szakorvosokkal. Kóser étkeztetést is biztosítunk. Szakmai működési engedéllyel és felelősségbiztosítással rendelkezünk. Tartós megrendelés esetén árkedvezményt adunk. E-mail cím: alarmcentrum@alarmcentrum.hu, 24 órás telefon: +36-30-443-1016.

Licites eljárással eladó ingatlanok!

Bp. III., Czetz János u. 67. sz. alatt 30 m²-es garázs. Kikiáltási ár: 2 000 000 Ft.

Gyömrőn 730,35 m²-es kastély 9398 m²-es telekkel és 9758 m²-es kerttel. Kikiáltási ár: 95 000 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 604 m²-es telek. Kikiáltási ár: 3 900 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 603 m²-es telek. Kikiáltási ár: 3 860 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 620 m²-es telek. Kikiáltási ár: 4 000 000 Ft.

Sárbogárd, Ady Endre úton 38 m²-es, egyszobás, komfortos öröklakás. Kikiáltási ár: 3 900 000 Ft.

Göd, Teleki Pál utcában 535 m²-es telken 53 m²-es, kétszobás, összközműves, telkes lakóingatlan melléképülettel (9,4 m²). Kikiáltási ár: 12 000 000 Ft.

Az ingatlanokról a 30-355-9541 vagy a 30-217-3460 telefonszámon lehet érdeklődni munkaidőben.

VIII. kerületi, Blaha Lujza tér melletti, 55 m²-es, pompás lakásomat lakottan fél áron eladnám. Csak megbízható egyének jelentkezését várom. E-mail cím: zsani01@t-online.hu

Tóthné Hűvös Katalin fogtechnikus mester. Fogsorok, hidak készítése, javítása soron kívül. Fogszabályozó, fogfehérítő. Fogászati háttér biztosított. Szolid árak. Mozgáskorlátozottakhoz házhoz megyünk. Hétvégi ügyelet. 1013 Bp., Krisztina krt. 51. fszt. 1. Déli pályaudvarhoz közel. 06-30-222-3016, 06-1-356-9372.

KASTÉLYOK BERENDEZÉSÉHEZ vásárolok nagyméretű, kisméretű festményeket, **EZÜSTTÁRGYAKAT,** 12 vagy 6 személyes (akár hiányos) evőeszközkészletet, cukordobozokat, gyertyatartókat, tálcákat stb., Kovács Margit, Gorka kerámiáit, herendi, meisseni, Zsolnay porcelánokat, régi álló, fali, asztali díszórákat, antik, barokk bútorokat, tabernákulumot, szekretert, reneszánsz dolgozószobát, bronz-, fa-, márványszobrokat (hibásakat is). Teljes hagyatékért első vevőként a legmagasabb árat fizetem, **KÉSZPÉNZBEN.** Díjtalan kiszállás, értékbecslés, vidékre is. **Üzlet tel.: 201-6188, 06-20-323-4104.**

Társasházak karbantartását, kőművesmunkákat, festést, padlások, pincék, lépcsőházak takarítását vállalom. 06-70-216-0234.

Színes és fekete-fehér nyomtatás, másolás, plakátnyomtatás, könyvnyomtatás, névjegykészítés a Mammut I.-ben, a II., VI., IX. kerületekben. Messinger Miklós, 06-20-934-9523, www.rcontact.hu

Kettő és fél szoba-hallos, összkomfortos, teljesen felújított, I. emeleti, panorámás lakás a Frankel Leó úti zsinagóga közelében eladó. Telefon: +36-30-241-7314, vagy: zsuzsa.csuday@gmail.com. Csak magánszemélyek hívjanak. Irányár: 28,5 millió Ft.

GÁBOR ESZMERALDA becsüsműgyűjtőnő elsőként, legmagasabb áron, készpénzért vásárol judaikát, továbbá festményeket, csillárt, bronztárgyat, bútorokat, ezüsttárgyakat, tört vagy fazonaranyat, porcelánokat, herendit, meissenit, Zsolnayt, Kovács Margit, Gorka Géza alkotásait is. Egyebeket, órákat, teljes hagyatékot. Kiszállás, értékbecslés díjtalan, vidékre is. Üzletünk: II. Fő u. 67. Tel.: 06-1-364-7534, 06-30-382-7020.

Budapest belvárosában üdüljön fél áron. +36-20-935-4867.

Bevásárlást, társalgást vállal Budapesten élő, 62 éves hölgy. Tel.: 06-20-540-0556.

Boro parki gyakorlattal bébiszitterséget vállalok. +36-20-475-5166.

Megbízható, precíz nő Boro parki tapasztalattal bébiszittelést vagy házvezetőnői teendők ellátását vállalja. Tel.: +36-31-316-0290.

Bentlakásos, leinformálható, gyakorlattal rendelkező, nem dohányzó házvezetőt keresünk kutyás családi házba. 06-30-436-1342, e-mail: hazvezetokeres@gmail.com

HÁZASSÁG

Deborah színvonalas társközvetítője szeretettel várja az ismerkedni vágyókat. 06-30-469-9411, 06-1-240-0090.

Salom komoly társközvetítő. Fülöp Zsuzsa. Tel.: 06-20-401-5283. E-mail: zsuzsa194705@t-online.hu

Olvasói levél

Tisztelt Szerkesztőség! Talán érdekli Önöket, illetve olvasóikat, hogy német nyelvű könyvem (Als 14-jähriger durch Auschwitz-Birkenau) megjelent a Tevan Alapítvány kiadásában magyarul is „Békéscsaba, Auschwitz-Birkenau, retúr” címen. A mű foglalkozik természetesen a Hirsch családdal, az összeköltöztetéssel, a gettóba menetellel és a deportálással, az Auschwitz-Birkenauban töltött időmmel az 1945. január 27-i felszabadulásig, majd a rákövetkező hónapokkal a különböző szovjet lágerekben. Tartalmazza a két csabai hitközség összeírását (Jaross-lista), a város térképét az összeköltöztetés idején a 100 zsidó ház bejelölésével, újságkivágást a helyi Körösvidék c. napilapból. Kísérőanyagként egy CD-melléklet is van, amelyen családi képeken kívül különböző dokumentummásolatok is láthatók, így pl.

Az „elhagyott” zsidó lakások névjegyzéke
A gettóba elhelyezendők névjegyzéke
A megszüntethető zsidó ipartelepek
Zsidó iparosok és kereskedők listája
Az 1943-as vidéki telefonkönyv csabai oldalai
Cikkcímek a Körösvidékből az ország megszállásától a deportálásig (1944. március – június 24.)
Lista az 1944. szeptember 27-én a stutthofi KZ-ben regisztrált 1849 magyar származású női deportáltról
Kivonat az 1944. aug. 14-i „Hírek az elhurcoltakról” c. újságból, a 849 repatriálásra váró táborlakó nevével a fehéroroszországi Sluzk lágeréből.
Szívélyes üdvözlettel:

Hirsch Gábor, Svájc

ÚJ ÉLET
a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: 322-2829
E-mail: ujelet@bzsh.t-online.hu
Főszerkesztő: Kardos Péter
Olvasószerkesztő: Gábor Zsuzsa
Kiadótulajdonos: Mazsihisz
Előfizetési díjak:
Belföldön: 1 évre 4800 Ft
Külföldre 6800 Ft/év
USA és Izrael: 7500 Ft/év
Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.
OTP bankszámlaszám: 11707024-22118480
OTP SWIFT kód: (BIC) OTPVHUHB
IBAN: HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.
Postacsekk: 11707024-22118480
Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(80)-444-444-es ingyenes zöldszámon.
Szedés, tördelés: WolfPress Nyomdaipari Kft.
Nyomdai munkák: mondAt Kft., www.mondat.hu
Felelős vezető: Nagy László
ISSSN 0133-1353

IMAIDŐK

Templomok	Péntek este Aug. 16.	Szombat reggel Aug. 17.	Péntek este Aug. 23.	Szombat reggel Aug. 24.
Dohány	18.00	9.30	18.00	9.30
Frankel L. út 49.	18.30	10.00	18.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	19.30	9.30	19.30	9.30
Vasvári P. u. 5. (Iubavicsi)	19.30	9.00	19.30	9.00
Thököly út 83.	18.30	9.00	18.30	9.00
Hunyadi tér 3.	19.00	9.00	19.00	9.00
Bethlen tér 2.	19.15	9.30	19.15	9.30
Nagyfuvaros u. 4.	19.00	8.00	19.00	8.00
Rabbiképző-ORZSE (Scheiber S. u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	19.45	8.00	19.30	8.00
Alma u. 2.	18.00	8.45	18.00	8.45
Kórház (Amerikai út 53.)	17.30	7.30	17.30	7.30
Páva u. 39.	19.00	9.30	19.00	9.30
Dózsa Gy. út 55.	19.00	9.00	19.00	9.00
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	18.30	9.00	18.30	9.00
Visegrádi u. 3.		9.00		9.00
Dessewffy u. 23.	19.45	9.00	19.30	9.00
Teleki tér 22. (szefárd)		8.45		8.45
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	17.30		17.30	
Vidéken				
Vác (Eötvös u. 3.)	18.00		18.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	18.00		18.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	19.20	8.00	19.10	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	19.20	8.00	19.10	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	18.00	8.00	18.00	8.00
Pécs (Fürdő u. 1.)	18.30	10.30	18.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	18.00		18.00	
Szombathely	18.30		18.30	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	18.00		18.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	18.00		18.00	
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	18.00		18.00	
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	18.00		18.00	
Siófok (Széchenyi út 4.)	19.00			

NAPTÁR

Augusztus 16. péntek	Elul 10.	Gyertyagyújtás 7.36
Augusztus 17. szombat	Elul 11.	Szombat kimenetele: 8.43
Augusztus 23. péntek	Elul 17.	Gyertyagyújtás: 7.24
Augusztus 24. szombat	Elul 18.	Szombat kimenetele: 8.29
Augusztus 30. péntek	Elul 24.	Gyertyagyújtás: 7.10
Augusztus 31. szombat	Elul 25.	Szombat kimenetele: 8.14

Stop a söchitának Lengyelországban

Nem fogadta el a lengyel parlament a kormány által támogatott törvényjavaslatot, amely újra engedélyezte volna a kóser mészárszékek működését az országban. A parlamenti szavazáskor 222 képviselő utasította el a törvénytervezetet és 178 támogatta. A kormányzó Polgári Platform 38 honatyája csatlakozott a javaslatot elvető ellenzékhez.

Lengyelországnak januárig szép bevétele származott abból, hogy a zsidó és a muzulmán vallás által előírt szokásoknak megfelelően feldolgozott húst exportált Izraelbe, illetve a muzulmán országokba. A kóser vágással megegyezik a muszlimok gyakorlata: ők „halalnak” nevezik az étkezésre szánt állat vallási előírások szerinti levágásából származó húst. A zsidó és a muszlim vallási előírások tiltják a haszonállat elkábítását levágás előtt: az állatot ki kell véreztetni a nyaki ér átvágásával. Tavaly novemberben az állatvédő csoportok nyomására – amelyek kegyetlennek tartják ezt a módszert – az alkotmánybíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a kóser vágás ellentmond az állatvédelmi törvénynek.

A lengyel kormány szerint a tilalom miatt hatezer munkahely szűnt meg, miközben az országban a munkaképes lakosság 13 százalékának nincs munkája. A húsipar számításai szerint az exportált lengyel baromfihús tíz, míg a marhahús több mint harminc százaléka készült kóser vágással.

Az Európai Zsidó Szövetség elítélte a lengyel parlament döntését. Lengyel zsidó szervezetek szerint a parlamenti határozatban közrejátszottak a vallásukkal szembeni előítéletek – ez mindmáig érzékeny kérdés Lengyelországban, ahol a második világháború előtt a legnagyobb európai zsidó közösség élt, s ahol a náci megszállók zsidók millióit ölték meg.

Az Európai Unióban általános szabály, hogy az állatot levágás előtt el kell kábítani, ez alól azonban lehetséges a kivétel vallási okokból. Január elsején – tehát a lengyel alkotmánybírósági döntésben megszabott határidővel azonos időpontban – életbe léptek azok a közös uniós szabályok, amelyek a kóser és a halal hús előállítására vonatkoznak. A tagországok azonban szabadon eldönthetik, hogy alkalmazni kívánják-e ezeket az uniós előírásokat. Több európai országban – így Svédországban, Hollandiában, valamint a nem EU-tag Izlandon, Norvégiában és Svájcban is – elvben tiltott a kóser vágás.

MTI

Ma sem tudjuk, ki ültette az erdei horogkereszteket

20 évvel ezelőtt rejtélyes, horogkeresztet mintázó lombkoronákra lettek figyelmesek egy kelet-németországi erdőben. Bár azóta több szvasztika alakú – tudatosan vagy véletlenül kialakított – formát azonosítottak Németországban és szerte a világon, eredetük továbbra is sűrű ködbe vész.

A német Süddeutsche Zeitung napilap 2002-es tudósítása szerint a brandenburgi Günter Reschke volt az, aki 1992-ben felfedezte a nem mindennapi jelenséget. Az érdem egészen pontosan Ökoland Dederowé, aki akkoriban Reschke tájépítő irodájának gyakornokaként dolgozott, s éppen légi fotókat nyálazott át, amikor rálelt a szokatlan látványra.

Dederow 140, horogkeresztet formázó vörösfenyőt „szúrt ki” a több száz erdei fenyő között. A vörösfenyő legjellegzetesebb, a többi fenyőfélétől eltérő tulajdonsága, hogy tűleveleit a tél beállta előtt lehullatja, „ruhája” előbb sárgás, majd barna színű lesz, így jól felismerhetően különbözik tűlevelű társaitól – különösen akkor, ha még csoportban is állnak, s valamilyen formát alkotnak, mint ahogyan az ebben az esetben is történt.

Nem csoda, hogy Dederow szeme azonnal megakadt a zernikowi Kutzerower Heath 60-szor 60 méteres területéről készült légi felvételén. Reschke, „észak Toszkánájának” szerelmese, ekkor még nem tudta, hogy a természeti idillt sugárzó képből nemzeti ügy, hovatovább botrány fog kerekedni. A szakember saját szemével akarta látni a furcsa jelenséget, így az erdő fölé repült, ahonnan tisztán ki lehetett venni a sárgán rikító horogkeresztet. Egy rövid kutatás után kiderült, hogy – számolt be róla a helyi erdész, Klaus Göricke – a fákat még a harmincas évek végén ültették, s azóta ott állnak; túlélték a Vörös Hadsereg benyomulását, a szocializmust és a berlini fal leomlását.

Aki a virágot szereti...

Az, hogy ez évtizedeken át senkinek nem tűnt fel, a vörösfenyő bűne. A fa ugyanis csak egy nagyon rövid ideig látható ebben a formájában, s bizonyos magasságba kellett volna repülni, hogy a szvasztika tisztán látszódjon – a Berlint elhagyó repülőgépek már túl magasan szállnak ahhoz, hogy szabad szemmel kivehető legyen a jelenség, magángépek pedig nem repülhettek Kelet-Németország légterében 1989-ig.

Nem kellett sok idő az első városi legendák szárba szökkenéséhez és a szimbólum eredettörténetével kapcsolatos mendemondák megszületéséhez. Egy helyi földműves váltig állította, hogy ő volt az, aki még gyerekként – némi fizetség fejében – elültette a fákat. Mások szerint egy helybéli emlékére kerültek oda a fák, miután az illetőt a sachsenhauseni koncentrációs táborba hurcolták, amiért rajtakapták, hogy a BBC-t hallgatta, de olyan is akadt, aki úgy tudta, hogy a helyi náci potentát jóvoltából ültették el a facsemetéket Hitler születésnapján. Végül a Berliner Zeitung is előállt a maga verziójával, miszerint a helyiek így akarták meghálálni, hogy a Birodalmi Munkaszolgálat (Reichsarbeitsdienst, RAD) utcát kövezett le Zernikowban.

A kusza történet a régión túl is nagy hullámokat vetett. A hírre szenzációéhes francia újságírók lepték el Kelet-Németországot, hogy a saját szemükkel győződjenek meg a rejtélyes szvasztika-erdő létezéséről. A francia Le Figaro cikke nyomán François Mitterand köztársasági elnök felhívta kollégáját, Roman Herzog német elnököt, aki minden követ megmozgatott, hogy elérje a helyi erdészeti hatóságnál a szóban forgó fák kivágását. A láncfűrészek 1995-ben jelentek meg a helyszínen, és ki is vágtak negyven fát. A német erdőmunkások nem végezhettek valami jó munkát, hiszen 2000-ben a Reuters arról cikkezett, hogy – s erről képeket is közöltek – újra sárgán virít az erdő Zernikownál. A téma bejárta a világsajtót, s még a mértékadó Chicago Tribune is foglalkozott vele.

A helyi hatóság ekkor azon aggódhatott, hogy Kutzerower Heath újra a neonáci csoportok zarándokhelye lesz. Eme veszélyt felismerve a brandenburgi Földművelésügyi Minisztérium úgy határozott, hogy az összes fát ki kell vágni a területen. A szövetségi földértékesítő vállalat (BVVG) megálljt parancsolt a drasztikus tervnek, s csupán 25 fa kivágásához járult hozzá. A munka 2000. december 4-e reggelén zajlott; a favágóknak ügyelniük kellett rá, hogy csak a megjelölt fákat vágják ki, s hogy az erdő szégyenfoltja tényleg ne látszódjon többet. Az erdészet nem bízta a véletlenre, s még a rönköket is megsemmisítették.

Bár a Kutzerower Heath-i látványosság már a múlté, a horogkeresztek nem tűntek el teljesen. Mint arra Jens-Uwe Schade egy 2000-es írásában rámutatott, a nemzetiszocialista erdészek közötti hóbort igen elterjedt volt a harmincas években. A hetvenes évek elején amerikai katonák arról panaszkodtak a hesseni tartományi elöljáróknak, hogy az Asterode melletti lucfenyőerdő déli oldalán nemcsak egy hatalmas szvasztika van, hanem a fák egy helyütt 1933-at mintáznak – félreérthetetlenül utalva Hitler hatalomra jutásának esztendejére. Egy hasonló jel okozott felháborodást az észak-hesseni Jesbergnél a nyolcvanas években, majd egy néprajzkutató 2000-ben szintén egy ilyen szimbólumra lett figyelmes az örökzöld duglászfenyők között.

Az erdei szvasztikák furcsa utóélete ezzel még nem ért véget. 2006-ban az amerikai The New York Times írta meg, hogy a kirgizisztáni Tash-Bashat falujában található, 180 méter hosszú jel születésére hasonlóan változatos magyarázatok születtek. Egyesek szerint a német–szovjet barátság emlékére hozták létre a harmincas években, mások szerint a falu náci szimpatizáns erdészének ötlete volt, de olyan szóbeszéd is lábra kapott, hogy egy titokzatos profeszszor ültette a fákat a hatvanas években, mielőtt a KGB el nem hurcolta a faluból.

Múlt-kor

SPÁNN GÁBOR

Kóved

Rólunk, zsidókról több téves közhiedelem terjeng. Az egyik ilyen, hogy minden zsidó „merkantilista”, istene a pénz, de zsugori, foghoz veri a garast. Ez az úgynevezett Shylock-szindróma. Másik jóindulatú stigma szerint szórjuk a pénzt. Ilyenkor azt mondják ránk: játssza a Rothschildot. Mint minden általánosítás, természetesen ez sem igaz, de egy-egy rossz tulajdonságú hittestvérünk ilyenkor alapot ad egy jó kis zsidózáshoz. Én ennek a rosszízű sztereotípiának egyetlen élő manifesztumát ismerem. Van egy valamikori kártyapartnerem, akivel időnként találkozom a lakhelyünkhöz közel eső egyik bevásárlóközpontban. Előfordul, hogy a pláza hatalmas parkolójába is egyszerre hajtunk be. Ilyenkor jön a kötelező „keep smiling”, feltesszük az obligát kérdést: hogy vagy? És izgulunk, hogy a válasz ne legyen túl hosszú. Néhány hónapja egy héten többször is dolgom volt a bevásárlóközpontban, és mindannyiszor belebotlottam parkolásnál. Néha egymás mellé is került az autónk. Mivel nekem többször kellett fordulni egy-egy üzlet és a kocsim között, merthogy amit a feleségem vett, azzal nem akartam hasonló profilú üzletben magyarázkodni, ezért külön kivittem a csomagtartómba. Magam vásároltam olyasmit, ami kilóra volt nehéz, ezért azzal is külön fordultam. És ekkor feltűnt valami. Az én ismerősöm elindult kifelé a parkolóból, és a kijáratnál egy éles kanyar után megfordult és újra eljátszotta a behajtási ceremóniát: automata jegybeállás. Ez ismétlődött az én második parkolásomnál is, ekkor már nem bírtam ki, és megkérdeztem: Ennyire szenilis lettél, hogy negyedóránként kell fordulnod az elfelejtett vásárolandókért? Ő szégyenlősen válaszolta: Nem erről van szó... Tudod, itt az első fél óra ingyenes a parkolásnál, és akármennyi dolgom van, a telefonom jelez 25 percnél, én kihajtok, majd újra be, és fél napot így parkolok ingyen. Ez jutott eszembe, amikor összefutottam egy kedves debreceni hölgyismerősömmel. Édesapja, Schwarz bácsi, a két világháború között a város megbecsült és dúsgazdag órása volt. Nem takarékoskodott a pénzével, szép nagy házat vitt, és gondoskodott gyerekeiről is. A hölgy elmesélte, hogy végrendeletében mindenre kiterjedően intézkedett. Mivel zsidóságát nem gyakorolta (de nem is tagadta, és rátekintve nem is tagadhatta volt), amikor meghalt, a lánya szerint eufemisztikusan fogalmazva is eklektikus temetése volt. Kottaszerűen előírta, hogy történjen. Koporsóját a leggazdagabb temetkezési vállalkozó üvegfalú hintójában, aranybetűs felirattal ellátott kocsiban szállítsák. A kocsi elé fogjanak négy fekete lovat, melyek viseljenek díszes tollbokrétát. Kikötötte azt is, hogy a fellelhető legnagyobb létszámú cigányzenekar vonuljon halottaskocsija előtt, és Debrecen főutcáján a temetőig játssza kedvenc dalait. Mivel ez az esemény nem sokkal a világháború befejezése után következett be, az érdekességre kiéhezett lakosság kicsődült a nem mindennapi látvány megbámulására. Az út mentén a tömegben toporgott Schwarz bácsi két zsidó hitsorsosa, és amikor eléjük ért a menet, egyikük megbökte a másikat, és így szólt: Na?! Mit szólsz? Ez a Schwarz, ez tud élni, mi?!

...és ideje van a nevetésnek

A pincér odamegy a vendéghez:

– Ennél az asztalnál mikor megrendelték az ételt, egy öregember ült egy kisfiúval. Nem tudja, hová lettek?

– Az öregember meghalt, a kisfiú meg én vagyok...

* * *

– Ej, hát milyen pincér maga? – bosszankodik a vendéglős. – Már megint eltört egy pezsgőspoharat. Remélem, ez volt az utolsó!

– Nem, főnök, még van belőle három.

Zsidók Siófokon

A zsinagóga

Olvasom *Matyikó Sebestyén József* „Zsidók Siófokon” c. könyvében, hogy a Balaton déli fővárosa már a huszadik század 30-as éveiben is nagyon népszerű üdülőhely volt a pesti zsidók körében. A gazdag múlt szinte minden apró részletét, a pezsgő zsidó életet elmondja a sok-sok dokumentumot felvonultató kötet. A ma már várossá lett település híres, sőt világhírű szülötteit, méltán elismert művész vendégeit oldalakon át sorolja Kálmán Imrétől (valcerkirálynak nevezve őt) John Hirsch világhírű Shakespeare-rendezőn át Karinthy Frigyesig. Van tehát kire és mire emlékezni és büszkének lenni. Folytatni valamit a megszakadt zsidó életből, az sem kisebb kihívás.

Egy kis apróhirdetés egy régi újságból, talán a 30-as évekből – mely Sovuauszi weekendre hívja az előszezonban már pihenni, kikapcsolódni vágyókat – is ösztönözhette a szervezőket e régi hagyomány folytatására.

Idén már ötödik alkalommal tartottunk hasonlót, igazi sábbátont Siófokon mi, főleg a Bethlen téri körzetben összeszokott lelkes, baráti társaság *Deutsch Róbert* főrabbi vezetésével: családok gyerekekkel vagy egyedülállók, most már közel ötvenen.

A néhány éve kijavított tóratekercs újra élni kezdett a régi helyén. A kedvelt dallamokkal teli imádkozáson kívül az „illetékeseknek” gondjuk volt arra is, hogy a 26 éve épült imaház állagának megóvásával is törődjenek. A felajánlott adományoknak, a Mazsihisz rendkívüli anyagi segítségének, és nem utolsósorban Siófok önkormányzatának köszönhetően a tönkrement palatető helyett új cseréptetőt, korszerűen felújított homlokzatot is kapott az épület.

A nyári szezonban már hagyomány, hogy *Domán István* főrabbi pasztorál Siófokon, augusztus közepéig péntek esténként vele köszönthetjük a szombatot.

Az idei „szezonnyitó” házi ünnepséggel kezdődik. Ezzel szeretnénk köszönet mondani a felújítás támogatóinak és a Generációk Egymásért Klubnak, általuk császárfát is ültetünk a széppé varázsolt zsinagóga kertjébe.

Winkler Miksa